

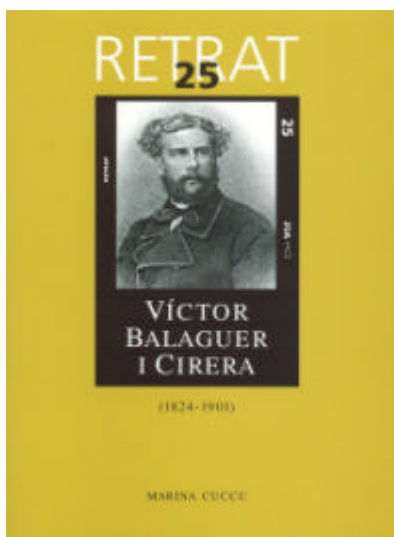
RETRAT N. 25

VÍCTOR BALAGUER I CIRERA

(1824-1901)

Marina Cuccu

PRESENTACIÓ

Sovint en la història escrita la manipulació de les fonts i les visions subjectives o esquinçades actuen injustament en la perpetuació de la memòria i ens fan perdre el rastre i el relleu de personatges com Víctor Balaguer. Tot i ocupar el primer pla de la vida literària i política de la segona meitat del XIX, molta de l'activitat i de la filosofia que s'amagava darrere les seves empreses ha quedat soscavada per un oblit silenciós. La ciutat de Vilanova i la Geltrú té el rar privilegi de conservar un testimoni tangible de la dimensió humana d'aquest home i de la seva voluntat de progrés: la Biblioteca-Museu que duu el seu nom.

No és només el fet puntual de donar el seu llegat a la ciutat el que l'ha de fer memorable als ulls de les generacions futures, si no la gosadia d'encarregar i finançar la construcció d'un immens edifici de nova planta on instal·lar les valuosíssimes col·leccions que havia atresorat pacientment al llarg de la seva vida per oferir-les al gaudi públic, obert a tothom, sense distincions. Amb la Biblioteca Museu culminava un projecte, gairebé un somni, forjat durant anys i en la gènesi del qual s'hi troba una idea molt democràtica: la profunda convicció que en el foment de la cultura i l'educació resideix el progrés, tant personal com col·lectiu.

Amb poc més de deu mil habitants, una via del ferrocarril acabada d'estrenar, i el capital de les Amèriques invertit en el paviment dels carrers, la inauguració d'aquest "temple del saber" al costat mateix de la estació donava una dimensió nova i un segell de prestigi a l'expansió que patia Vilanova, ja que la dotava d'un ens cultural com n'hi havia pocs a l'Estat espanyol. La ciutat s'encarava amb a un segle nou i ple d'esperances en les virtuts de la modernitat per a l'avenç del país.

L'herència de Víctor Balaguer ens ha de recordar, potser ara més que mai, el valor i el respecte envers la cultura i el coneixement. En uns moment en què la globalització amenaça l'estabilitat i la identitat dels pobles, no podem caure en el parany dels radicalismes, sinó que hem de reaprendre del passat, estimar l'entorn més proper i construir entre tots un escenari urbà i una activitat ciutadana que ens agradi i ens serveixi per entomar aquest nou mil·lenni.

Sixte Moral i Reixach
Alcalde de Vilanova i la Geltrú

VÍCTOR BALAGUER I CIRERA

v 1824-1901 w

*“La generació actual es desagraïda amb ‘El Trovador de Montserrat’. Ell, que va ser l’iniciador de la restauració dels Jocs Florals [...]; que ens contà l’Historia de las calles de Barcelona, i va donar el nom a quasi tots els carrers de l’ensanche, no n’hi ha cap en la nostra capital que porti el seu nom, ni el seu retrat figura a la Galeria de Catalans il·lustres de la Casa Capitular, ni té un senzill bust com en Vilanova, en Milà i Fontanals, i l’Aguiló. Quanta injustícia!”*¹ Així de dures sonen les paraules conclusives de la silueta dedicada a Víctor Balaguer per Francisco Gras y Elias, l’any 1909. I així de contundents les recollim nosaltres, ara que han transcorregut més de cent anys des de la mort del personatge, i que encara la seva veritable fisonomia no ha sortit a la llum. El 2001, que ha estat dedicat a la memòria d’aquesta figura clau de la cultura catalana, ha obert algunes portes damunt de l’imperdonable limbe en el qual ha estat resclosit per llarg temps Balaguer, però no certament suficients per a il·luminar-ne del tot les faïçons.

Una petita biografia, com pot ésser la que segueix aquesta breu introducció, representa l’ocasió per posar a foc un personatge cabdal, certament eclèctic, modern i utopista, innovador a espectre ampli, fonamental per alguns aspectes de la literatura catalana del segle XIX, el qual és Víctor Balaguer. Nogensmenys, el poc espai del qual disposem ens obliga a resseguir la seva bibliografia de manera concisa, així que hem cregut oportú dividir-la per apartats temàtics, a costa de la narració cronològica. Aquesta tria té un motiu específic: que el lector es pugui fer una idea de la magnitud dels interessos i dels camps d’actuació, tant en l’àmbit polític com literari, que abasta Balaguer, només mirant l’índex o bé fullejant de manera distreta aquest opuscle. Val a dir, també, que no tenim la pretensió de ésser exhaustius en tan poques pàgines, ja que només la transcripció de la seva bibliografia completa requeriria més de trenta fulls², i que la seva *Obra Completa* ocupa 37 volums. Volem esbossar un retrat a *tutto tondo* del personatge de manera que el lector pugui profunditzar, si vol i més endavant, en els aspectes que més l’atrauen, aprofitant els textos que s’ofereixen en nota³.

Víctor Balaguer i Cirera (Barcelona 1824 - Madrid 1901), periodista i historiador convençut, al servei de la veritat, poeta exaltat; dramaturg compromès, polític mediador dels interessos del seu poble, home de gran èxit personal, encarna, veritablement, la imatge del personatge romàntic per antonomàsia, però, - i

¹ Gras i Elias Francisco, “En Víctor Balaguer”, dins: *Siluetes de escriptors catalans del segle XIX*, Barcelona, Biblioteca Popular de “L’Avenç”, 1909, pp. 65-84. Vg. p. 84

² La bibliografia de les obres de Balaguer més completa, fins aquests moments, és la recopilada per la Biblioteca Museu Balaguer. A aquesta s’ha d’afegir la bibliografia introductòria al llibre de Enriquer Miralles, *Cartas a Víctor Balaguer*, Puvill Libros, Barcelona, 1995, pp. 54-84.

³ Joan Palomas està redactant la biografia completa de Víctor Balaguer, que serà editada aviat per l’Ajuntament de Vilanova i la Geltrú.

aquesta és potser la primera reivindicació que volem fer - en el sentit més positiu, no ja com a degeneració del terme. El Romanticisme és, i romandrà, l'ideal central del segle XIX, com a moviment de suport a les revolucions polítiques, del gust i de les lletres, inclòs a Catalunya, a més a més de tot Europa. Balaguer representa, amb la seva figura i les seves obres, un exemple molt ben delineat del romàntic català i, per això, fill del seu temps, que concerneix la modernitat, la revolució, el patriotisme i el sentiment, i que fou absolutament coherent amb si mateix al llarg de tota la seva vida quant a temes tractats a les seves obres i a actuacions en el camp polític.

La primera època de la vida de Balaguer és la menys coneguda i estudiada, però resulta fonamental a l'hora d'entendre el personatge en la seva totalitat. És en aquest moment que es forma el seu pensament, i es revela bàsic veure quines són les seves lectures i influències. L'estructura cultural, política i personal que en deriva és i serà el suport per al Balaguer més madur. I és segurament desconcertant resseguir el *fil rouge* que va des de l'adolescència fins a la mort de l'artista i de l'home. A més a més, és imprescindible la lectura completa de la seva obra impresa i dels seus fons personals, ja que ell mateix marca el camí per a una biografia al llarg de gairebé tots els escrits que ha deixat. Això és el que afirma Josep M. Fradera en un recent estudi, titulat *Visibilitat i invisibilitat de Víctor Balaguer*, on reitera que Balaguer "Sabia que el seu llegat seria avaluat i analitzat tard o d'hora, que el seu lloc a la història seria establert per persones que ja no passarien pel filtre de la seva capacitat d'influència i de seducció, [...] En conseqüència ell va escriure el seu curriculum vitae gràcies al qual volia ser reconegut [...], el primer que caldrà fer si ens volem aproximar al Balaguer polític, literat i figura pública, si volem fer-lo més visible i entenedor, haurà de ser 'deconstruir' la presentació que ell mateix va fer de la seva trajectòria, pro domo sua."⁴

La seva activitat pública durà tota la vida, com a escriptor i periodista i com a polític, sempre consagrada a la causa catalana. Veritablement ell tenia com a objectiu l'afirmació i l'enaltiment de Catalunya i del català com a parla amb una dignitat pròpia, i es mostrà sempre fidel al lema *Surge et Ambula* que és el que trobem a l'entrada principal de la Biblioteca Museu Balaguer, a Vilanova i la Geltrú, únic i potent testimoni de la glòria del seu fundador. I és el que també sostenia Moliné i Brasés quan, en ocasió del centenari del naixement de Balaguer, escrivia: "*Al parlar d'en Balaguer sempre se li haurà de retreure ab elogi sos esforços realisats quan era jove per a iniciar als catalans del seu temps en lo coneixement de la historia de Catalunya, qu'ell popularisà buscant lo cayre més romàntich dels fets històrichs [...] en Balaguer fou b romàntich més desbridat del nostre Renaixement en l'època de més esplendor de l'escola. Molt per damunt del veredicte que la posteritat dicti sobre 'l valor intrínsech de l'extensíssima obra literaria de D. Víctor Balaguer, nosaltres creyèm que lo mateix que succeheix ab la dramàtica d'en Frederich Soler, lo valor social ha sigut superior al literari.[...] Viu y viurà perpètuament l'influencia educativa catalana del Balaguer de la primera època, del Trovador de Montserrat, del*

⁴ Fradera Josep M., "Visibilitat i invisibilitat de Víctor Balaguer", dins: *Víctor Balaguer. Romàntic i liberal*, a: *L'Avenç*, n° 262, Octubre 2001, 'Plecs d'història local', pp. 19-26." Vd. p. 19

restaurador dels Jochs Florals, del Cronista de Barcelona, del Primer Mestre en Gay Saber, , del home, en fi, que en mig de ses canviants amors y arruxaments, conservà intacta en sa juvenesa y en la plenitut de sa vida, la fe en lo seu poble, y endreçà les notes més vives y fulminants de sa lira tirteica a glosar de mil maneres lo títol d'aquell fascicle publicat en una de les nostres revoltes: ¡Via fora, als adormits!"⁵

Barcelona, la ciutat que li va donar els nats, reserva a l'autor de *Las Calles de Barcelona*, solament una petita plaça darrere de Correus i un bust honorífic al Parc de la Ciutadella. El compromís de Balaguer amb el seu poble, es mereixa, creiem, bastant més!

▼ La vida privada w

Neix al carrer Sant Pau de Barcelona, l'11 de desembre de 1824. No tenim constància que tingués cap germà, i per això, el tenim per fill únic.⁶ Els seus pares, Joaquim Balaguer (mort el 1834) i Teresa Cirera (morta el 28 de febrer de 1874), influeixen en la vida del propi fill: el primer, metge d'idees liberals, li

passa una sèrie de valors que el noi no abandonarà mai durant tota la seva existència, no obstant la mort del pare quan ell tenia tan sols deu anys; la segona, descrita pel seu fill i per molts biògrafs com una senyora de molt caràcter, tenia unes aspiracions concretes envers del jove Balaguer: el volia metge o advocat, però ell la va desafiar amb aquella rebel·lia que el va dur cap a la literatura i ben lluny dels fòrums. A més a més, malauradament per a la senyora, aquells eren anys de ferment a tota Europa, així com a Catalunya, i s'havien obert camí, a marxes forçades, el Romanticisme i les revolucions polítiques.

Quatre anys després de la mort del seu pare, l'any 1838, l'adolescent Víctor escriu, i obté que es representi, alguns anys després, la seva primera peça dramàtica, titulada *Pepin el Jorobado*. El seu nom no apareix a la portada del llibre, si no que hi llegim "*Drama histórico. En cuatro actos dividido en seis cuadros. Por un joven catalán*"⁷. Aquest modest, o poruc, "joven catalán" demostra ja una clara línia temàtica: la del relat històric de la edat mitjana, amb finalitat didàctica. És important subratllar això per denotar el caràcter i la preparació cultural de Balaguer: fa seu un dels temes cabdals del Romanticisme i l'associa a la exemplaritat. Aquests dos nivells els trobarem a gairebé totes les

⁵ Moliné i Brasés E. , "Don Víctor Balaguer", dins: *Boletín de la Real Academia de Bonas Letras*, XII, 1925-26, pp.117-121. Vd. p. 120-121

⁶ Miralles Enrique, "Víctor Balaguer. Biografía", dins: *Cartas a V. Balaguer*, op. cit, pp.15-49, p.15

⁷ [Balaguer Víctor], *Pepin el Jorobado. Drama histórico. En cuatro actos dividido en seis cuadros. Por un joven catalan*, Barcelona, Imprenta de Ignacio Oliveras, 1841. El llibre té un total de 69 pàgines i no hi ha cap pròleg. Hi apareixen 16 personatges majors i seguit.

seves obres futures. Cal tenir en compte, també, que estem parlant d'un xicot de catorze anys, que fa la seva primera incursió activa en el món de les lletres. L'any 1847 és proclamat "Poeta Oficial del Liceu" que era "la societat artística del Liceu Filharmònic de Barcelona, embrió del futur Teatre del Liceu, eix de l'élite burgesa de la Barcelona industrial."⁸ Completats els estudis canònics i familiaritzat amb els textos de Voltaire, Rousseau, Dumas, Hugo, Walter Scott, Eugene Sué, etc., va començar els estudis de Dret a la Universitat de Barcelona, tal com ens informa Aniceto de Pagés en 1869: "*Cursados los estudios preliminares de filosofía, siguió la jurisprudencia, y al mismo tiempo comenzó a dar claras señales de su inclinacion y talentos para la literatura.*"⁹ Hem de dir que va ser pròpiament la seva mare, sense saber-ho, la causant de la fascinació del seu fill pel Romanticisme, o almenys és el que ens explica un Balaguer a les acaballes de la seva vida, recordant així aquest moment: "*A este recuerdo fijo, cristalizado en mi memoria, se deben quizá, quizá, mis aficiones al romanticismo durante toda mi vida, bastante romántica por otra parte. [...] Este fue el torneo, á usanza de la Edad Media, que se celebró en Barcelona por junio de 1833, para conmemorar la jura de la princesa que no debía de tardar en ser la reina Dª Isabel II, y á cuyo torneo asistí yo, siendo un niño de nueve años, llevándome de la mano mi buena madre. La impresión que me produjo ha sido constante memoria de mi vida.*"¹⁰ És interessant notar com un record d'infantesa es perllonga fins a l'edat madura i també com la mare, amb la qual sabem que va tenir malentesos durant molts anys, és descrita com "mi buena madre". Aquesta explicació de la seva afiliació al Romanticisme, més que afecció, és en si molt "romàntica", però ens serveix per subratllar la continuïtat temàtica de l'autor ja des de la més jove edat.

Durant els anys de la Universitat s'apunta als moviments estudiantils que "*comenzaron la publicacion de un periódico titulado El Hongo. Víctor Balaguer fué uno de los principales redactores de este periódico, y uno de los oradores más entusiastas en las asambleas estudiantiles[...]*"¹¹ Es tracta de la seva estrena en el món del periodisme. Sense acabar els estudis de Dret, i en ple desacord amb la seva mare, l'any 1845 es trasllada a Madrid, on experimenta un tipus de vida totalment nou. El primer canvi és purament econòmic: ha de treballar per menjar. L'editor Wenceslao Ayguals de Izco li comissiona la traducció al castellà d'algunes obres literàries, sobretot novel·letes franceses d'autors en voga aleshores, publicades a la Col·lecció "Museo de las Hermosas", en castellà. L'exercici de la traducció es revela indispensable per a la formació de Balaguer i per familiaritzar-lo amb els autors contemporanis estrangers. A Madrid, a més a més, estreny amistats duradores amb altres

⁸ Queralt del Hierro Maria Pilar, *Balaguer*, Col·lecció "Gent Nostra" n° 29, Edicions de Nou Art Thor, Badalona, 1984, p. 3

⁹[Pagés Aniceto de], "Don Víctor Balaguer", a *El Museo Universal*, n° 45, Madrid, 7 de noviembre de 1869. Año XIII, pp. 355-356. p. 355

¹⁰ Balaguer Víctor, "Notas de mi vida", dins: *Boletín de la Biblioteca-Museo-Balaguer*, Época 3^a, Año I., núm 6, pp. 2; 6.

¹¹ Prieto y Prieto Manuel, "Don Víctor Balaguer", dins: *La Asamblea Constituyente de 1869. Biografías de todos los representantes de la Nación, con un prólogo y bajo la dirección del reputado escritor liberal y conocido periodista D. Ángel Fernández de los Ríos, redactadas por: Manuel Prieto y Prieto y otros distinguidos escritores. Ilustradas con los retratos en fotografía de los señores diputados.* Madrid, Imprenta de Tomás Rey y Compañía, 1869, pp. 3-12, p.3

intel·lectuals, compartint amb ells, a vegades, un banc sota els estels com a únic lilit¹². Aquesta vida bohèmia s'acaba poc temps després en tornar a Barcelona. Aquí continua l'activitat de traductor i, sobretot, aquella de periodista. El periodisme és el vehicle ideal per a la difusió i el reforçament de les seves idees tant en el camp historicopolític com literari, i també li dóna la possibilitat de publicar poesies i novel·les. Reprèn fins i tot l'activitat d'escriptor.

La nominació de Balaguer a Poeta Oficial del Liceu i, més tard, també del Teatro Principal, o de Santa Cruz, fan de Balaguer un personatge popular, aclamat per les dones de la ciutat i, en definitiva, un personatge de molt èxit i carisma. Tenim una descripció física del Balaguer relativa a aquests anys: "[...] el públic aplaudia aquell tendre poeta de cabellera abundosa, d'ulls clars i rostre discretament pàl·lid nibat d'una barba romàntica."¹³ Carles Capdevila diu també que "durant un moment de la nostra història moderna [Balaguer] fou l'home més popular de Catalunya [...] de personalitat apoteòsica."¹⁴ La carrera periodística es desenvolupa paral·lelament a aquella literària, durant molts anys.

El 1851 - després d'algunes relacions de caire romàntic i poca profunditat - es casa amb Manuela Carbonell i Català, amb la qual compartirà joies i dolors fins a la mort d'aquesta, sobrevinguda a Madrid el 1881. La família d'ella al principi es va oposar a aquesta relació com va poder, però sense èxit, ja que el casament es va celebrar i a dalt de Sant Jeroni, va celebrar-se la festa. Allí passaren els nuvis la lluna de mel, i a dins de l'ermita, que estava darrera del monestir, D. Víctor va portar-hi els seus llibres, una taula i el tinter, i allí va escriure moltes de les seves poesies [...]"¹⁵ El lloc de que es parla és l'Hostal de Sant Jeroni, de la vall d'Hebron, a Barcelona, un antic monestir, que va comprar Josep Carbonell, pare de la Manuela, per viure-hi.

Els anys cinquanta són anys de maduració per Balaguer, sobretot a des del punt de vista ideològic i polític. Comença la seva tasca per la recuperació de la memòria històrica relativa als períodes de màxim esplendor de la antiga Corona d'Aragó, juntament amb el compromís amb la política del Partit Progressista, i als intents d'enaltiment de l'idioma català com a llengua literària. L'any 1852 la Societat Filharmònica de Barcelona li encarrega una sèrie de conferències d'Història de Catalunya, creant la primera càtedra d'aquesta disciplina a la

¹² Capdevila Carles, *Figures del Renaixement de Catalunya: Víctor Balaguer*, dins: *Revista de Catalunya*, Any I, núm 1, desembre, 1924, pp. 576-592, p. 581

¹³ Idem, p. 580

¹⁴ Idem, p. 576

¹⁵ Gras i Elias Francisco, op. cit. , p. 76

ciutat¹⁶. El conferenciant aprofita els apunts i els textos de les classes per escriure un primer llibre sobre aquest tema, *Bellezas de la Historia de Cataluña*. Mentrestant, entra en contacte amb el general Espartero i el general Prim, i s'involucra a la revolució del 1854. A partir d'ara ell serà un home molt important al Partit Progressista.

El 1857 signa el canvi idiomàtic del Balaguer poeta: amb el poema "A la Verge de Montserrat", escrit en català, vol donar al seu poble un símbol i una llengua de força. Totes les poesies compostes després d'aquesta data, més tard recopilades en un volum, estaran escrites en la "llengua del cor". Per rematar aquest decenni, la restauració dels Jocs Florals de Barcelona, el maig del 1859, llargament evocada per Balaguer ja des del 1851, dignifica i dona suport a les seves teories defensades fins aleshores. Acabats els Jocs se'n va a Itàlia com a corresponsal de guerra i presència algunes de les batalles decisives de la Guerra d'Independència. Hi tornarà per poques hores el 1866, i, el 1870, formarà part de la comissió de diputats que aniran a recollir i a acompanyar a Espanya el rei Amadeu I.

Després d'un exili a Provença durant el 1867, a causa de l'arribada de Narváez al poder, fa el salt a la política d'Estat amb l'esclat de la Revolució Gloriosa, el setembre del 1868, sempre al costat del general Prim. L'exili és la ocasió propícia per estrènyer l'amistat amb els poetes provençals, dits *felibres*, i amb el seu líder, Frédéric Mistral. L'èxit favorable de la revolució regala a Balaguer el seu primer càrrec polític: el 2 d'octubre és nomenat per la Junta Revolucionària President de la Diputació de Barcelona. Quan es convoquen les primeres eleccions generals, Balaguer resulta elegit diputat per la circumscripció de Manresa. A partir de l'any següent serà diputat per Vilanova i la Geltrú. Per complir amb les seves obligacions a la Cambra, es trasllada a viure a Madrid amb la seva dona, de manera definitiva. Tornarà sovint a Barcelona, però sap que el seu lloc és allà on vol que estigui el poble que l'ha elegit: representant-lo davant del govern.

La nova vida de diputat no li impedeix continuar l'activitat literària, ja que realment és difícil trobar un any en què no publica alguna cosa. I, encara que visqui lluny de Catalunya, la seva mirada està sempre posada en la seva terra a l'hora de buscar inspiració per a les obres de creació. La mateixa atenció la reservava als catalans que l'anaven a veure a la

¹⁶ Capdevila Carles, op. cit., p. 584

calle Salud, on vivia a la capital. "A la seva taula (a Madrid) hi cabia tothom, i la seva casa atapeïda materialment de llibres, sempre estava a la disposició dels literats i dels poetes, i sobretot dels catalans [...] no deixà mai de treballar; quan es retiraven els contertulis, es quedava a escriure i per això no era gens matiner. Menjava poc però li agradava molt fumar i fumar bo [...] Aquesta mena d'elegant conformitat, va ésser un dels ressorts que va tocar amb més gràcia i amb més èxit: es pot dir que va pujar a força de no voler-se imposar a ningú, i va saber acabar la seva vida pública amb un gest de generositat que compensa les seves inconseqüències [:la fundació de la BMVB]."¹⁷ Les seves actuacions polítiques a favor dels interessos catalans i, sobretot, de Vilanova i la Geltrú han sigut objecte de diversos estudis durant aquest últim decenni i en parlarem en l'apartat dedicat a la faceta política de Balaguer. Així que ens limitarem a dir que va ser quatre vegades ministre; que a partir de l'any 1889 és senador vitalici, i tanmateix, continua participant a les sessions del Senat i de la Cambra, perquè la seva afecció a la política era sincera i s'havia transformat en una raó de vida. No canvià mai de partit, així que a vegades estava a l'oposició, i a vegades al govern: "afiliat al partit progressista desde llurs primers anys, ab ell n'ha anat lo mateix al Capitóli qu' á la roca Tarpeya."¹⁸

La mort de la seva mare, el febrer de 1874 -quan ell és ministre d'Ultramar i de Foment- fa de Balaguer un home acomodat, encara que entrar en possessió de l'herència li va costar força¹⁹. Fins aleshores havia viscut de la seva feina de literat i de polític. Però la mort que el va afectar més va ser la de la Manuela, el 20 de juny de 1881, amb la qual ho havia compartit tot. Després d'aquest fet, intenta trobar la manera de deixar un llegat al seu poble, i al cap de poc temps decideix de construir la Biblioteca-Museu Balaguer a Vilanova i la Geltrú. El terreny l'hi cedeix, a preu simbòlic, la companyia del Ferrocarril: el dia 1 de gener de 1882 es posa la primera pedra²⁰ i el 26 d'octubre de 1884 es fa la inauguració de l'edifici, que el mateix dia és cedit a l'Ajuntament de Vilanova.

L'escriptura de cessió es farà el 22 d'abril de 1900²¹. A la Biblioteca-Museu aniran a parar tots els llibres de la biblioteca personal de Víctor Balaguer i quadres de la seva pinacoteca, traslladats des de Madrid, i donacions particulars diverses. Entre aquestes, la col·lecció egípcia cedida per Eduard Toda, amic i col·laborador de Balaguer des de l'any 1882.²² Balaguer havia creat una altra biblioteca a Madrid, la Biblioteca d'Ultramar d'utilitat pública. La Biblioteca-Museu Balaguer és, sense dubte, la millor herència que ens podia deixar Don

¹⁷ Capdevila Carles, op. cit., p. 591

¹⁸ Llombart Constantí, "En Víctor Balaguer. (Apunts Biogràfics)", dins: *Lo Rat Penat. Calendari Llemosí corresponent al present any 1876...*, València, 1875, pp. 27-32. Vd. p. 32.

¹⁹ Balaguer Víctor, *Discursos Académicos y memorias literarias*, Madrid, 1885, p. 303

²⁰ Per a aquest tema vd.: Coroleu e Inglada José, *Reseña de los festejos celebrados en Villanueva y Geltrú con motivo de la inauguración de los Ferrocarriles directos de Madrid y Zaragoza á Barcelona en la sección de Barcelona a Villanueva y Geltrú*, Vilanova i la Geltrú, Imprenta de J. Milà, 1882

²¹ Virella i Bloda Albert, *Víctor Balaguer i Vilanova i la Geltrú*, Institut d'Estudis Penedesencs, 1986. Vd. p. 37

²² Per a les qüestions relatives a la fundació i a la cessió de la BMB, vd.: Virella i Bloda Albert, Víctor Balaguer i Vilanova i la Geltrú, op.cit., vd. pp. 27-34. I també: Miralles Enrique, "Biografia", dins *Cartas a Víctor Balaguer*, Barcelona, ed. Puvill, 1995, p. 38-40; i Idem, Víctor Balaguer: una biografia, dins: *Actes del Col·loqui sobre Romanticisme*, Vilanova i la Geltrú, 2,3 i 4 de febrer de 1995, Biblioteca Museu Balaguer, Vilanova i la Geltrú, 1997, pp. 421-438. Vd. pp. 436-438

Víctor. Avui en dia, continua essent el referent per a totes les investigacions sobre el seu fundador i actua com a centre de foment de la recerca. En particular l'accés als fons personals de l'autor català, sigui l'epistolari, els dietaris, o altres, estan fent avançar notablement en el coneixement de la seva personalitat.²³

Víctor Balaguer i Cirera va morir a Madrid el 14 de gener de 1901. El 14 de desembre de 1895 havia fet testament, davant del notari, trobant-se a la casa de Santa Teresa a Vilanova i la Geltrú. Les seves despulles i les cendres de la seva dona es van traslladar en tren des de Madrid a Vilanova, per expressa voluntat de Balaguer. Però la seva condició de maçó va complicar una mica els tràmits per la sepultura en terreny consagrat, tant que, la família Samà, íntima amiga seva, deixà que les restes mortals trobessin lloc a la seva capella, durant un temps. Hem d'aclarir que Balaguer era afiliat a la maçoneria des de feia molts anys, però era ben lluny de ser anticlerical. Resolts els problemes, els esposos van ser enterrats al cementiri de la vila, el 19 de juny de 1905²⁴. Els misteris relatius al testament i als diaris deixats per Balaguer a les mans del seu amic, col·laborador i bibliotecari de la BMB, Joan Oliva i Milà²⁵, des del llit de mort, encara són irresolts.²⁶

▼ Periodista w

Com a periodista Víctor Balaguer s'estrena, com hem vist, durant l'època de la universitat col·laborant a *El Hongo*, periòdic el nom del qual derivava del tipus de gorra que portaven els estudiants. Els redactors d'aquesta revista es reunien "en un cafè del carrer dels Escudellers, establiment que a causa d'això canvià el nom que tenia pel de 'Cafè del Hongo."²⁷ Però, ja als setze anys havia publicat

²³ Vd. Comas i Güell Montserrat, *Epistolari de Víctor Balaguer: aproximació a un catàleg, (1840- 1868; 1869; 1870; 1871)*, BMB, Vilanova i la Geltrú. També: Miralles Enrique, "El fondo epistolar del archivo Víctor Balaguer", dins: *Actas del X Congreso de la Asociación Internacional de Hispanistas, (Barcelona, 21-26 de agosto de 1989)*, t. II, Barcelona, PPU, 1992, pp.1365-1374. També: Palomas Joan, "El fons personal de Víctor Balaguer", (1 i 2), dins: *L'Hora del Garraf*, 20 i 27 de juliol de 2001.

²⁴ Virella i Bloda Albert, *Víctor Balaguer i Vilanova i la Geltrú*, op. cit. p. 38-39

²⁵ Sobre aquest personatge i les seves relacions amb Balaguer Vd.: Barjau i Rico Santi, *Joan Oliva i Milà (1858-1911)*, RETRAT 11, Ajuntament de Vilanova i la Geltrú, 2001.

²⁶ Sobre aquest tema vd.: Ferrer Pi Antonio, *Las memorias que dejó de escribir don Víctor Balaguer*, Vilanova i la Geltrú, 1952. I també: Palomas Joan, "Els dietaris que potser va escriure Víctor Balaguer", (1 i 2), dins: *Diari de Vilanova*, 16 de març de 2001, p. 95 i 23 de març de 2001, p. 95

²⁷ Capdevila Carles, op.cit., p. 581

algunes poesies en castellà en la revista *El Constitucional*. L'activitat periodística de Balaguer és ingent, i per aquest motiu esmentem sols algunes revistes particularment importants²⁸.

El Laurel fou la primera revista fundada i dirigida per Balaguer, l'any 1840²⁹. A aquesta seguí *El GENIO. Semanario de Literatura, Artes, Teatros y Modas*, publicat a Barcelona entre l'octubre de 1844 i el desembre de 1845. *El Genio*, ideat, redactat i dirigit per Balaguer, va tenir tres èpoques per motius, sobretot, de censura. La tercera època, i especialment el programa introductori és la que ens interessa més, en virtut dels seus continguts. No està signat, però queda molt clar que està escrit pel director, i hi llegim: "Los redactores de *El Genio* son catalanes, se honran con serlo y arrojan su periodico al peluque literario como un guante de desafio á los que han dicho que en Cataluña no existe literatura."³⁰ *El Genio* es posa a la mateixa línia editorial d'*El Europeo*, considerada la revista fundacional del Romanticisme espanyol, publicada entre el 18 d'octubre de 1823 i el 24 d'abril de 1824 a Barcelona; i d'*El Conciliatore*, publicada a Milà els anys 1818-1819, amb un total de 119 números. La revista de Balaguer, a més de tenir a la seva redacció personatges de la importància de Mañé i Flaquer, Antolin Faraldo, Amalia Fenollosa i Angela Grassi, constitueix un precedent dins de les seves nombroses publicacions periòdiques successives. A càrrec de Faraldo³¹ van una sèrie d'articles de teoria literària, diríem avui, que deixen molt clares les intencions de la redacció: fomentar la literatura catalana amb la col·laboració d'artistes joves, romàntics, moderns, oberts a Europa; recepció d'idees liberals; publicació d'obres útils a aquests objectius. La valoració de les antigues glòries catalanes, dels antics escriptors espanyols, de l'exaltació de l'art italià són altres temes fonamentals de què tracta la revista. De fet, aquesta línia la trobarem a gairebé totes les revistes futures de Balaguer. Juntament amb *El Genio* es va distribuir *El Angel Exterminador*, del qual, per motius de censura, va sortir-ne només el prospecte.

A partir d'*El Genio* el periodisme esdevé, per Balaguer, un vehicle privilegiat per a la difusió de les seves idees, tant polítiques com literàries, gràcies als tiratges, als preus continguts i als temps de publicació ràpids. No és infreqüent que moltes de les seves obres vegin la llum enmig de les pàgines de les revistes, com és el cas d'"Historia de Catalunya" i de molts poemes, entre els quals el celeberrim "A la Verge de Montserrat", primera poesia publicada en català de Balaguer. Tanmateix, les revistes i els periòdics són molt més vulnerables a la censura, i és per això que la seva vida és força limitada, a vegades. Balaguer va haver de suspendre varies vegades una publicació periòdica, i aleshores la manera com se'n sortia, juntament amb els seus col·laboradors, era mantenint la mateixa línia editorial i canviant de títol.

²⁸ Per a més informació sobre les revistes de Balaguer vd.: *Miralles Enrique*, "Víctor Balaguer. Biografía", dins: *Cartas a V. Balaguer, op. cit., pp.15-49.*

²⁹ Gras i Elias Francisco, op. cit., p. 67

³⁰ *El Genio*, IIIª epoca, 16/11/1845.

³¹ Vd.: Antolin Faraldo, "Una opinión literaria y filosófica", dins *El Genio*, nº3, 27/10/1844. I també: Id., "Nuestra Bandera literaria", dins *El Genio*, nº19, 1/2/1845; nº 11, IIª epoca, 20/7/1845; i nº 13, 7/8/1845.

A partir del 19 de maig de 1850 col·labora amb el *Diario de Barcelona*, on comença a publicar les llegendes catalanes que el portaran a la publicació d'un volum³². És més, Balaguer, posa el seu *imprimatur* a aquesta revista: “de la transformació del ‘Diario de Barcelona’ ell va ser-ne, juntament amb Mañé – i amb la contribució de Laureano Figuerola –, l'artífex principal. De fet, a partir del 1851, el diari el feien pràcticament ells dos sols.”³³ Durant tres mesos, l'any 1851, dirigeix *La Violeta de Oro* i hi col·labora, òrgan de la Societat Filharmònica i Literària, sempre al costat de Mañé i Flaquer, a més de Milà i Fontanals, Claudio Lorenzale i altres. Des de les planes d'aquesta revista Balaguer llança la idea de la necessitat de la restauració dels Jocs Florals, com a opció per al renaixement de les lletres catalanes, en l'article “Juegos Florales” signat per Balaguer el dimecres 1 d'octubre de 1851.³⁴

El 1852 Balaguer és nomenat Cronista Oficial de la Ciutat de Barcelona³⁵, i l'any 1854 funda i dirigeix *La Corona de Aragón*, en col·laboració amb Angelón. Amb aquesta revista s'obre camí la seva idea regionalista i de revivificació de l'idioma català i de la història de Catalunya, Aragó, València i Mallorca. Es publicarà durant un any i mig, a partir del 22 d'octubre d'aquest any. *La Corona de Aragón* es va classificar com *diario político* perquè “constante defensor de las ideas progresistas y catalanas. [...] Tuvo la Corona de Aragón grande suscripcion y popularidad, debiéndose principalmente á los notables artículos políticos en que Víctor Balaguer desarrolló el plan, el objecto y la idea que se proponia. Á esta doctrina que el llama la idea de la patria catalana, ha sido constante durante toda su vida, viéndose siempre reflejada en todas sus obras, discursos y actos.”³⁶ L'u de desembre de 1856 surt el primer número d'*El Conceller*, fundat amb Lluís Cutxet, i que porta endavant les idees de *La Corona de Aragón*. En Aquest periòdic es publica la primera poesia en català de Balaguer, “A la Verge de Montserrat”, que representa un punt d'incisió en la producció literària del poeta, i que li val l'apel·latiu de *Trobador de Montserrat*. *El Conceller* deixa de publicar-se el 23 de juny del mateix any. *La Montaña de Montserrat*, que veu la llum l' 1 de gener de 1868 i dura fins al 1869³⁷, seguirà la mateixa línia temàtica d'aquests dos últims periòdics i la porta més endavant amb conceptes més radicals: rebuig de la dinastia borbònica, descentralització burocràtica de Catalunya i demanda de sufragi universal. Tot i amb això, Balaguer es declara monàrquic constitucionalista i no separatista.

Balaguer col·labora amb el periòdic *El Telégrafo* – de propietat de Ferran Patxot³⁸– amb una sèrie de cròniques sobre la guerra de la independència italiana, estant a l'escenari del conflicte l'any 1859 (acompanyat per Lluís

³² Capdevila Carles, op. cit., p. 582

³³ Marfany Joan L., “Víctor Balaguer i els Jocs Florals”, dins: *L'Avenç*, nº 262, octubre 2001, pp. 63-68. Vd. p. 65

³⁴ Miracle Josep, *La Restauració dels Jocs Florals*, Barcelona, Aymà, 1960. Vd. p.286-290, i facsímil a p. 145.

³⁵ Capdevila Carles, op. cit., p. 584

³⁶ [La redaccion de *El Faro Bisbalense*], “Apuntes Biográficos del poeta catalán Don Víctor Balaguer”, dins: *Poesias catalanas completas de V. Balaguer, ...*, La Bisbal, 1868, pp. I-XV. Vd. p. IV.

³⁷ Miralles Enrique, *Biografía*, op. cit. p. 30

³⁸ Capdevila Carles, op. cit., p.587

Cutxet³⁹) i, per poc temps, l'any 1866⁴⁰. D'aquest conflicte havia parlat ja des de les pàgines de *La Corona de Aragón* i a través d'algunes poesies. Balaguer és considerat, gràcies a aquestes cròniques, el capdavanter dels corresponsals de guerra, tant per cronologia com per l'envergadura de la informació oferta.⁴¹

Després d'un període dedicat sobretot a la política activa, Balaguer "*vuelve a las tareas periodísticas desde la dirección de los periódicos madrileños 'La Mañana de Ultramar', de aparición decenal, y 'La Mañana', diario político, que se publicó hasta 1881.*"⁴²

El idioma periodístic de Balaguer és, principalment, el castellà, encara que els seus articles reivindiquin sovint l'ús del català literari. Probablement aquesta és, per part seva, una maniobra per no delimitar el debat dins dels cercles dels catalanoparlants. En aquest idioma s'escriu també el *Boletín de la Biblioteca-Museo Balaguer*, òrgan oficial de la homònima institució. La publicació, que comença el 26 d'octubre de 1884 i segueix fins al 1906,⁴³ tenia l'objectiu d'informar sobre les activitats de la institució, però també publicava escrits inèdits i tenia unes seccions fixes. Entre aquestes, la titulada "Notas de mi vida" ens apropa a un Víctor Balaguer gran, que tot sovint parla del seu passat, però sempre i encara amb un ull cap al futur. Es tracta de l'última activitat periodística de l'autor català, *un periodista de raça*.

v Dramaturg w

L'activitat dramàtica és la primera, en ordre cronològic, que emprèn el jove Balaguer. Com ja hem dit, *Pepin el Jorobado ó el hijo de Carlo Magno*, és escrita el 1838, amb tant sols 14 anys d'edat, i representada el 1841 "en el teatre que la companyia de milicians tenia en el quarter de l'exconvent de Montsió, per la societat denominada Liceo Filomàtico, l'any 1837, fou la cel·lula d'on nasqué el gran Teatre del Liceu"⁴⁴, amb molt d'èxit. Es tracta d'un drama històric, com el defineix el títol, que narra les vicissituds de Pepin que és deforme, bastard (és fill il·legítim de Carlemany), i marginat per la societat. Això no obstant ell es reputa "noble", ja que "*la verdadera nobleza la constituye la virtud.*"⁴⁵ La trama és plena de sorpreses i equívocs, i el drama resulta d'amenable lectura. Establir el valor literari d'aquest drama no és el nostre objectiu, però sí que ens interessa focalitzar alguns punts: el tema medieval del drama; l'exaltació de conceptes com virtut, noblesa moral contra noblesa de nats,

³⁹ Balaguer considera Cutchet com a mestre seu i dels seus companys literats. Vd. Balaguer Víctor, *El Regionalismo y Los Juegos Florales*, Madrid, 1897, p. 191

⁴⁰ Sobre aquests viatges vd. Marina Cuccu, "Balaguer i Itàlia 1848-1901", dins *Actes del Seminari Víctor Balaguer, Vilanova i la Geltrú, 23-24 de maig de 2001*, en curs de publicació.

⁴¹ Casas Nadal Montserrat, "El periodisme barceloní i la unificació italiana, (1859-1870)", dins *Anuari de Filologia (filologia romanza)*, vol. XVII, any 1994, secció G, núm. 5, Universitat de Barcelona, Barcelona, 1995, pp.31-38, vd. p. 31. Sobre el mateix tema també: Id., "La Questione Romana en la premsa catalana del segle XIX", Lleida 1996, *Homenatge a Mossèn Jesús Tarragona*, pp. 409-424.

⁴² Miralles Enrique, *Biografía*, op. cit., p. 35

⁴³ Idem, vd. nota 30, p. 40

⁴⁴ Capdevila Carles, op. cit., p. 579-580

⁴⁵ [Balaguer Víctor], *Pepin el Jorobado*, *Drama histórico*, op.cit., p. 11

honor; el triomf de l'amor sobre qualsevol cosa; l'exaltació de la pròpia pàtria i de la història; l'exemplaritat de les vicissituds humanes. Són temes que esdevenen constants a les obres futures de Balaguer, i no solament als drames. Aniceto de Pagès sosté que "*Balaguer es el Zorrilla catalán. Nacido en la época en que Víctor Hugo resucitaba en Europa el género que siglos antes había creado en España Calderón, género que hemos dado en llamar romántico y que, á nuestro entender, no és más que la manifestación exagerada de los sentimientos y pasiones humanas, dejóse arrastrar Balaguer por aquella corriente arrastrando él á su vez á todo un pueblo que le escuchaba embelesado cantar las glorias de la pátria en la lengua de sus abuelos.*"⁴⁶ Aquest judici, encara que força subjectiu, ens assenyala com ell s'afegeix a un corrent i tanmateix en crea un de seu, derivat de l'altre.

Balaguer en els drames, com en les tragèdies, no respecta les unitats aristotèliques, que considera supeditades al geni: amb això segueix Victor Hugo que "*fue el primero de su nuestros modernos que echó el guante a los sectarios de la antigua sociedad [...]El genio de Hugo es demasiado grande para circumscribirse a las ideas aristotélicas que antes de aparición dominaban [...].*"⁴⁷. Manuel Jorba assenyala Balaguer com el líder d'un grup de romàntics descendents de Covert-Spring i de Jaume Tió i Noé⁴⁸.

La manera d'entendre el drama per Balaguer és influenciada per la seva cultura romàntica, certament, que passa pel coneixement i la metabolització d'autors estrangers. En aquest sentit, la traducció juga un paper fonamental, ja que per a Balaguer traduir no és sols canviar d'idioma sinó més aviat imitar i crear, a partir d'una base. Traduir és entrar en l'estil de l'autor, mantenir el concepte de l'obra, però poder tenir espais de maniobra ben amplis. Amb això la traducció esdevé un exercici de coneixement i d'apropiació, i Balaguer el portarà endavant fins als anys cinquanta, com a mínim per tres raons: formar-se un rerefons cultural; guanyar diners per viure; incorporar a la literatura i al teatre espanyol, i català, peces bàsiques de la cultura del segle XIX. Aquesta necessitat de la traducció a l'hora d'escriure drames i de crear un consens entorn a un gènere "nou", ens l'explica el mateix Balaguer, al llibre *La elocuencia la alcance de todos. Conferencias de literatura*, l'any 1851⁴⁹.

La producció dramàtica de Balaguer comprèn novel·les - que a vegades es representen -, tragèdies, drames musicals i drames pròpiament dits. Sovint les obres són recollides en col·leccions. Així, per exemple, moltes de les traduccions es troben a "Museo de las Hermosas" i a "Las Joyas del Teatro". Dins

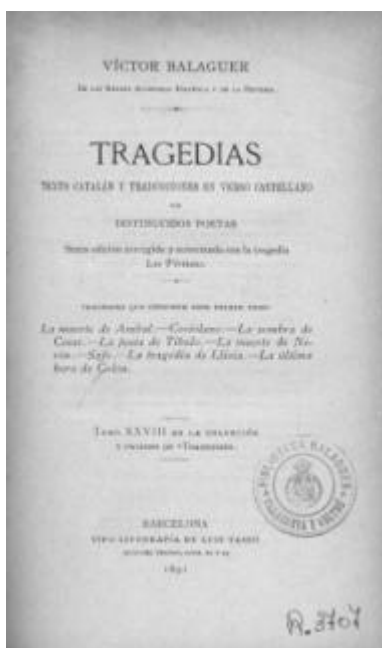
⁴⁶ Aniceto de Pagés, *Víctor Balaguer*, Madrid, Imprenta de los Sres.Rojas, 1875, p. 3

⁴⁷ Balaguer Víctor, "Los antiguos dramaturgos españoles son los que más han contribuido al estado de gloria y brillantez en que actualmente se encuentra nuestra literatura dramática". Discurso de entrada en la Sociedad Filomática de Barcelona en diciembre de 1843. Dins *El Genio*, n° 1, 1845", pp. 41-42

⁴⁸ Jorba i Jorba Manuel, "Els Romàntics de Catalunya", dins *Actes del Col·loqui sobre Romanticisme, Vilanova...*, op. cit., pp. 209-248. Vd. p. 235

⁴⁹ Balaguer Víctor, *La Elocuencia al alcance de todos. Conferencias de literatura*, Barcelona, 1851. Vd. cap. II.

d'aquesta última col·lecció apareix el 1849 la tragèdia *Romeo y Julieta*, que és una traducció lliure, o millor, adaptació de *Roméo et Juliette* del francès Frédéric Soulié, i no de la de Shakespeare com declara l'autor en nota. La mateixa obra torna a editar-se quatre anys més tard dins de la miscel·lània *Junto al Hogar*, amb el títol de *Los Amantes de Verona*⁵⁰. Balaguer ens diu que és una "obra del corazón"⁵¹, al·ludint a la seva treballada història d'amor amb la Manuela Carbonell i a l'ostracisme de la seva família. Però, deixant de banda aquest detall romànticament autobiogràfic, l'obra en qüestió representa la base per a una tragèdia més madura i de més èxit, escrita el 1878, i que és *Las Esposallas de la Morta*⁵². Aquesta tragèdia, inclosa uns mesos després dins del volum *Novas Tragèdies*, té una doble vàlua: per una banda va obrir el camí a successives traduccions o adaptacions shakespearianes a Catalunya i en català; i per l'altra, reitera el rebuig del castellà com a idioma per a les obres dramàtiques, refent una tragèdia escrita trenta anys abans, canviant-ne la llengua i algunes altres coses.⁵³ També és l'obra balagueriana que ha tingut més edicions: des del 1878 al 1968⁵⁴ se n'han fet 10, i una paròdia el 1881, *Las Ventallas de la Porta*, per Josep Mª Codolosa⁵⁵. A més a més, el mateix Balaguer diu que totes les seves tragèdies es poden representar, i de fet, moltes d'elles contenen indicacions escèniques⁵⁶.

Les tragèdies més famoses de Balaguer són contingudes en dos reculls: *Trajèdies i Novas Tragèdies*, respectivament editats l'any 1876 i l'any 1879.⁵⁷ La tragèdia és un gènere que havia atret Balaguer moltes vegades pel seu caràcter culte i allunyat del teatre de tipus popular, i doncs, apte per demostrar que el català és una llengua madura. De fet, la seva aposta era per un teatre de qualitat i, diu Adrià Gual, "seria injust passar per alt alguns esforços meritoris, en contrast amb els tarannàs comercials conreats per la majoria d'aquelles

⁵⁰ Balaguer Víctor, *Los Amantes de Verona*, dins "Junto al Hogar", Barcelona, 1853.

⁵¹ Balaguer Víctor, *Julieta y Romeo*, Colección Joyas del Teatro, Barcelona, 1849, p. 22

⁵² Balaguer Víctor, *Las Esposallas de la Morta*, dins: "Revista Catalana, n° 1, 31 d'octubre de 1878".

⁵³ Sobre aquest tema vd. Cuccu Marina, "Les Esposalles de la Morta: Víctor Balaguer i el mite de Romeu i Julieta", dins, *Actes del Col·loqui sobre el Romanticisme, Vilanova i la Geltrú, 2-4 de febrer de 1995*, Biblioteca Museu Balaguer, Vilanova i la Geltrú, 1997, pp.441-453. Idem, "W. Shakespeare in Catalogna: l'introduzione del Romeo and Juliet", dins: *Atti del Convegno la Sardegna e la presenza catalana nel Mediterraneo*, Cagliari, 11-15 ottobre 1995, Ed. CUEC, Cagliari, dicembre 1998, vol. 2, pp.52-64. Idem, "Una tragèdia catalana: les Esposalles de la Morta. Alguns problemes filològics", dins: *Serra d'Or*, n° 443, novembre 1996, pp. 57-58

⁵⁴ Balaguer Víctor, *Las Esposalles de la Morta. Raig de Lluna*, a cura de Xavier Fàbregas, "Antologia Catalana, 38", Edicions 62, Barcelona, 1968.

⁵⁵ Cuccu Marina, "Les Esposalles de la Morta: Víctor Balaguer i el mite de Romeu i Julieta", dins, *Actes del Col·loqui sobre el Romanticisme...* op. cit., p. 450

⁵⁶ Balaguer Víctor, *Las Esposallas de la Morta*, dins: "Novas Tragèdies", Barcelona, La Renaixensa, 1879, pp.53". Vd. p. 8

⁵⁷ Sobre les tragèdies de Balaguer Vd. Farrés Pere, "Una lectura de les tragèdies de Víctor Balaguer", Dins: *Els Marges*, n° 59, desembre de 1997, Barcelona, pp. 5-22 i Cuccu Marina, "Una tragèdia catalana: les Esposalles de la Morta. Alguns problemes filològics", dins: *Serra d'Or*, op.cit.

empreses, entre els quals cal citar la fundació d'una escola de teatre, portada a terme per Víctor Balaguer i Manuel Angelon.⁵⁸ El segueix a l'acte Guimerà, que a la dedicatòria de *Gal·la Placídia*, del 1879, el reconeix com a mestre. Ja en ocasió del centenari del naixement de Balaguer, Moliné i Brasés havia avançat que les seves tragèdies "tingueren, además, lo mèrit altíssim d'ésser causants o inductores de l'esponerosa lírica dramática d'en Guimerà. Y ja se m'ha escapat la paraula 'inductores' sobre la qual reclamo la vostra atenció, porque en ella veig simbolisada tota la gran transcendencia qu'ha tingut per Catalunya l'actuació d'en Víctor Balaguer en lo camp literari y després en lo polítich. A ell se podria aplicar lo dels romans castellà: 'si no vencí Reyes moros, engendré quien los venciera', porque si no passà de mitjà poeta y d'historiador lírich de segona mà, en cambi, fou tan fogós lo seu accent y tan vigorosa y ardida sa evocació del passat, qu'inspirava a tothom l'amor a les coses més sagrades de la terra, y, en conseqüència d'aquest entusiasme, induhí als joves del seu temps a prosseguir sa obra si no ab més dalit ab més reflexió y estudi."⁵⁹ Moliné i Brasés reconeix un valor literari bastant limitat a l'obra de Balaguer, però n'evidencia el valor social, sobretot com a trencaglaç per a les generacions immediatament futures.

Aquestes dues sèries de tragèdies són particularment importants perquè estan escrites en català i també per les copioses edicions que han tingut en vida de l'autor i després. L'última edició és de 2001.⁶⁰ El mateix Balaguer les va traduir al castellà l'any 1882⁶¹. El cicle tràgic de Balaguer es clou amb la trilogia *Els Pirineus*, del 1891⁶². Es pot considerar l'apoteosi dramàtica de l'autor, ja que hi conflueixen tots els temes cabdals que constitueixen les columnes del seu temple literari: el caràcter català, el tema medieval, la trama tràgica, la reivindicació d'un arc cultural Catalunya-Provença, l'ésser representable i musical, la llengua catalana, etc. El mestre Felip Pedrell la va musicar, amb la qual cosa la podem inscriure també dins dels drames musicals de Balaguer. L'èxit de la trilogia, que per altra banda té les seves arrels en les tragèdies *Lo Comte de Foix* i *Raig de Lluna*⁶³, contingudes ja al recull *Novas Tragedias* del 1879, provocà immediates representacions i traduccions, inclòs fora del País. El projecte de trilogia nacional, anunciat al epíleg de *Lo Comte de Foix* -"Mi obra, -á la cual acaso algun día siga una tercera parte para formar una trilogía, pues que el desenlace está con el levantamiento de los Pirineos y consiguiente derrota de los franceses en tiempo de Pedro el Grande- es un cuadro de las costumbres de aquella época, que procuré estudiar con todo el detenimiento en mí posible"⁶⁴- es compleix justament l'any 1891, i "Balaguer es veié implicat de forma indirecta en el projecte de crear un model de música nacionalista per

⁵⁸ Gual Adrià, *Mitja vida de Teatre. Memòries*, Editorial Aedos, 'Biblioteca Biogràfica Catalana - 26', Barcelona, 1960. p. 30

⁵⁹ Moliné i Brasés E. , "Don Víctor Balaguer", dins: *Boletín de la Real Academia de Bonas Letras*, XII, 1925-26, pp.117-121. Vd. p. 120

⁶⁰ Balaguer Víctor, *Trajèdies*, a cura de Pere Farrés Arderiu, Arola Editors, Tarragona, 2001.

⁶¹ Balaguer Víctor, *Obras de ... Tragedias*, Tercera edición, Madrid, Imprenta y Fundicion de Manuel Tello, 1882

⁶² Balaguer Víctor, *Els Pirineus*, Madrid, 1891

⁶³ Balaguer Víctor, *Noves Tragèdies*, op. cit., respectivament pp. 75-122 i pp. 123-153

⁶⁴ Balaguer Víctor, "Notas a las tragedias El Conde de Foix y Rayo de Luna", dins: *Obras de Víctor Balaguer, Tragèdies*. Tercera edición, op. cit., pp. 500-506. Vd. p. 506.

part de Felip Pedrell.[...] La trobada de Pedrell amb Balaguer es realitzà en un moment cabdal pel desvetllament del nacionalisme català[... i] la definició del nou nacionalisme musical.⁶⁵ Més endavant, Francesc Cortès aclareix que el projecte balaguerià és precedent a aquell de Felip Pedrell. Nosaltres volem evidenciar com, una vegada més, les obres no neixen al cap de l'escriptor català com illots, sinó que segueixen un projecte de fons i que per això tornen a vegades al mateix tema o ambientació.

Dins de la producció dramàtica de Don Víctor figuren també algunes novel·les de creació pròpia. Entre aquestes la més coneguda i popular és *Don Juan de Serrallonga, o los bandoleros de las Guillerías*⁶⁶, editada el 1858 per primer cop, en forma de drama. Es representa al Teatre del Circo Barcelonés -que segons Adrià Gual era un "teatre de tipus a l'alçada dels bons teatres europeus"⁶⁷- l'11 de març d'aquell any, i la publicació en forma de novel·la segueix de poc temps. Deriva, com ens explica l'autor, de la dansa popular '*Lo Ball d'En Serrallonga*', i vol rescatar la figura d'aquest *Robin Hood* català, o com diu Manuel Jorba, "un fora de llei romantitzat, campió de la llibertat".⁶⁸ L'èxit de la novel·la suggereix una segona part que Balaguer comença a escriure, però no pot acabar perquè se'n va a Itàlia com a corresponsal d'*El Telégrafo*, que pertanyia a Fernando Patxot, al qual està dedicada *Don Juan de Serrallonga*. La nova obra es titula *La Bandera de la Muerte*, continuació del Serrallonga, i "està escrita por dos autores. La empezó y pensaba continuarla don Víctor Balaguer, á cuya pluma fue confiada por ser el autor de Don Juan de Serrallonga. [...] El señor Balaguer escribió hasta el capítulo XX inclusive, es decir hasta la página 342 del tomo primero. Todo lo demás hasta la conclusión es obra del señor Antonio Altadill."⁶⁹ Aquestes dues novel·les s'inserten dins les files de les llegendes populars, molt útils per crear un consens entorn al sentiment nacional i redescobrir les pròpies arrels culturals. És evident la voluntat d'afirmar un mite, en aquest cas, genuïnament català. No oblidem que quan Balaguer emprèn la composició de *La Bandera de la Muerte*, està involucrat en la restauració dels Jocs Florals i absolutament submergit a la seva dimensió regionalista, i que el mateix 1858 havia publicat *La Libertad Constitucional*, on manifestava aquesta fe en el camp polític: "sense abandonar el seu partit, el progressista, començava a anomenar Pàtria els límits del Principat i a escriure en català."⁷⁰ En les composicions dramàtiques es nota una extraordinària mestria "[...] per fondre arqueologia, història i política liberal en un tot únic. [...] Ningú com ell no va ser capaç d'organitzar, amb història, poesia i drama, un retaule de fets patriòtics que demostrés amb tanta eloqüència que els catalans havien estat sempre del cantó de les llibertats."⁷¹

⁶⁵ Cortès Francesc, "Víctor Balaguer i el projecte de música nacionalista Pedrellià: Els Pirineus", dins: *Actes del Col·loqui sobre Romanticisme*, op. cit., pp. 469-509, vd. p. 469

⁶⁶ Balaguer Víctor, *Don Juan de Serrallonga*, Barcelona, Librería de Salvador Manero, 1858.

⁶⁷ Gual Adrià, *Mitja vida de Teatre*, op. cit., p. 30

⁶⁸ Jorba Manuel, Víctor Balaguer, dins: Riquer-Comas-Molas, *Història de la Literatura Catalana*, vol. VII

⁶⁹ Balaguer Víctor – Altadill Antonio, *La Bandera de la Muerte, novela original*, Barcelona, Librería Nacional y extranjera de Salvador Manero, 1859. Vd. p. 733.

⁷⁰ Queralt del Hierro Mª Pilar, Op. cit., p. 11

⁷¹ Fradera Josep M., "Visibilitat i invisibilitat de Víctor Balaguer", Dins: *V. Balaguer. Romàntic liberal...*, op. cit., Vd. p. 22

Per concloure aquest apartat dedicat a l'obra dramàtica de Balaguer, esmentarem alguns drames que demostren la seva estreta vinculació amb la música. Recordem que a partir de 1847 és membre de la Societat Filharmònica de Barcelona, i que el mateix any és Poeta Oficial del Liceu, temple burgès de la música en aquesta ciutat. Des del 21 de juny al 4 d'octubre de 1846 dirigeix, juntament amb Antonio Pasarell, *El Barcino Musical. Semanario de música, literatura y teatros*.⁷² A més a més, sempre el 1847, escriu el seu primer drama musical, *El Porvenir del Genio*⁷³. *Cantata ...*. L'any següent escriu *Melusina*, un drama líric musicat pel mestre Sariols, i contingut en el recull *Junto al Hogar*. També escriu dues sarsueles, *Los recursos del latín* -amb música de Demany de Shebrun- i *La tapada del Retiro* -amb música de Nicolàs Manent-, respectivament del 1852 i del 1853. El drama *Don Juan de Serrallonga* té relació amb la música, ja que conté unes cançons als actes 1 i 3, sempre amb música de Nicolàs Manent. Durant els anys 90 Balaguer torna a associar vers i música a la *romanza ¡Acuérdate!*, musicada pel mestre Fermín Álvarez i publicada el 1890 a Barcelona. De la trilogia *Els Pirineus* n'hem parlat més amunt, però hem d'afegir que és l'única que es pot considerar realment una òpera, i que saltà els confins, ja que va ésser traduïda arreu d'Europa. El pròleg de l'obra es va representar, traduït a l'italià per G. Tebaldini, a la Societat Musicale Benedetto Marcello de Venècia, la nit del 12 de març de 1897.⁷⁴

v Poeta-Trovador w

Víctor Balaguer era altrament conegut com el *Trovador de Montserrat*, precisament per la fama adquirida com a poeta i per derivació del títol d'un seu recull de poemes. Aquest nom resulta emblemàtic i, alhora, explicatiu de la manera de fer poesia del nostre autor. Per a ell la poesia és el vehicle fonamental i privilegiat per a la difusió, una vegada més, de les idees més personals i més líriques i és apta per a la màxima expressió tant del sentiment, com d'una protesta política, com per fer una denúncia, o per difondre un mite. En poesia segueix sempre els mateixos lemes, els que manlleva dels certàmens poètics de l'edat mitjana -"patria, fides et amor"-, que seran propis dels Jocs Florals. La seva pàtria, com sabem, no es delimita a Catalunya o Espanya, car s'estén també als països que van formar part dels territoris de l'antiga Corona d'Aragó, o sigui, Provença i Itàlia. Així, ambdues terres entren de dret a la poètica de Balaguer, tant pel que fa a l'apartat de pàtria com al d'amor, encara que la primera estigui més lligada a la política dels Jocs Florals, i la segona a les qüestions de emancipació i lluita per les llibertats.

Els poemes de Balaguer es troben aquí i allà dins dels molts diaris en què col·laborà, dins dels llibres narratius, recollits en llibres de poesies, en alguna

⁷² Miralles Enrique, *Biografía*, op. cit., p. 17

⁷³ Balaguer Víctor, *El Porvenir del Genio. Cantata ...* puesta en música para el día de la inauguración del nuevo local de la Sociedad Filarmónica de Barcelona, por D. Antonio Rovira, Barcelona, Imprenta de Joaquín Verdagué, 1847, 17 pp.

⁷⁴ Tebaldini G., "Prologo alla trilogia I Pirenei, Poema di Víctor Balaguer, musica di Filippo Pedrell, note ed appunti di G. Tebaldini, per l'esecuzione alla Società Musicale Benedetto Marcello in Venezia la sera del 12 marzo 1897", Padova, 1897".

carta o com a dedicatòria d'algun llibre. Destacarem alguns reculls indicatius d'aquesta copiosa activitat poètica i que mostren la seva trajectòria de maduració dins del gènere. Està a punt de publicar-se una miscel·lània de poemes de Balaguer, a cura de Joaquim Molas, que constituirà la darrera edició dels poemes balaguerians.

L'any 1846 Balaguer promou una antologia de poemes i novel·letes i, gran part d'ells escrits per poetesses amigues seves, titulat *El Pensil del bello sexo*, que demostra la sensibilitat del poeta pel sexe dèbil, a defensa del qual es compromet.⁷⁵ El primer recull de poemes seus del qual tenim constància és *Flores de mi Alma*, editat el 1848, quan ja és Poeta Oficial del Liceu. Es tracta de 49 composicions escrites entre 1845 i 1847⁷⁶. Seguirà, el 1859, *Itàlia. Col·lecció de cants sobre la guerra de la Independència italiana*, i el 1861 el recull *Lo Trovador de Montserrat*, on conflueixen gairebé tots els poemes escrits fins aleshores, dividits en tres apartats: Pàtria, Fe i Amor.⁷⁷

La ideologia poètica de Balaguer es va fent al llarg dels anys i va estretament lligada a aquella política i a la política dels Jocs Florals i del regionalisme. Anem per passos: amb *El Genio* Balaguer, juntament amb tota la redacció, fa un primer intent per estimular el revifament de la literatura catalana i, en particular, de la poesia. Però aquest intent queda frustrat i l'autor n'explica la raó, molts anys després, dient que els temps eren immadurs. És a dir, faltava una preparació *ad hoc*: s'ha de preparar el poble abans que sigui capaç de rebre i absorbir una forma lírica de cantar la pròpia identitat. Aquesta preparació fou, segons Balaguer, lenta i progressiva i les seves bases rau en textos escrits en llengua castellana, contràriament a allò que es podria pensar. Ell diu: "*Quienes realizaron el moderno renacimiento fueron, más adelante, los que alzaron la bandera de la libertad literaria y del pensamiento libre, los que llevaron la poesía, la historia, la tradición, la leyenda al pueblo, los que bajaron al palemque dispuestos al combate.*" Entre aquests figura més endavant, no cal dir-ho, ell mateix, acompanyat per molts literats: Pau Piferrer, Pi i Margall, Pròsper de Bofarull, Lluís Cutchet, Jaume Tió, Flotats i Bofarull (Antoni).⁷⁸ Crear les bases culturals per a l'acceptació de la Renaixença fou pel Balaguer un projecte ben lluny de la ingenuïtat o la casualitat. Una vegada més veiem un programa definit i perseguit meticulosament per arribar al fi. Una Renaixença que la crítica considera encetada des del 1815, amb l'epíleg de la gramàtica de Pau Batllot⁷⁹, però que va trigar a actuar-se realment. Tampoc la tan exaltada oda "A la Pàtria" de Bonaventura Carles Aribau és per a Balaguer un símptoma de renaiement, ja que comenta: "[...]¿*Qué significaba aquella misma poesia "Á la Patria", del ínclito Aribau, con ser como es tan alta y tan gallarda, si no lleva*

⁷⁵ Sobre aquest tema vd. Miarlles Enrique, "Escritoras románticas de la revista barcelonesa "El Genio""..., op. cit., p. 59-60

⁷⁶ Balaguer Víctor, *Flores de mi Alma*, Barcelona, Impr. Y Libr. Oriental de Martín Carlé, 1848. El llibre consta de 184 pàgines.

⁷⁷ Balaguer Víctor, *Lo Trovador de Montserrat. Poesias catalanas de...*, Barcelona, Librería de Salvador Manero, 1861

⁷⁸ Balaguer Víctor, *El Regionalismo y los Juegos Florales*, Biblioteca-Museo-Balaguer, Vilanova i la Geltrú, 1897, pp. 176-179

⁷⁹ *La Renaixença. Fonts per al seu estudi 1815-1877*. Selecció de Joaquim Molas, Manuel Jorba, AntoniaTayadella, Departament de Literatura Catalana de la U.B., ..., Barcelona, 1984. Vd. p. 9

intención alguna, [...]treinta o cuarenta años después de su aparición fue esta coronada en solemne sesión de Juegos Florales, y coronada, por cierto con justicia; pero no fue conocida ni tuvo resonancia hasta llegada la época del renacimiento, sin que pudiera ejercer en éste influencia alguna, ya que por espacio de muchísimos años pasó inadvertida y desairada, con gran injusticia verdaderamente[...]"⁸⁰. Hem de puntualitzar a aquest propòsit que Balaguer, per altra banda, sempre havia reivindicat com a primera composició poètica en català una de Antoni Puigblanc.

La reivindicació de l'ús del català com a idioma poètic és bàsic per a Balaguer, tanmateix, hem d'esperar el 1857 per la publicació, a les pàgines d'*El Conseller* del seu primer poema en l'idioma natiu, i és "A la Verge de Montserrat". Aquesta poesia va despertar moltes expectatives en els joves literats del temps i "*obligó principalmente á Balaguer á continuar cada vez con habia trazado, consagrando toda su vida á una idea y subordinando todas sus obras y acciones al cumplimiento de las mismas.*"⁸¹ El compromís amb l'idioma català, com a expressió lírica, queda claríssim i vinculat al santuari més català: Montserrat⁸². El nom de *Trovador de Montserrat* "simbolitza la unió mística del poeta amb el seu poble."⁸³

Els Jocs Florals i llur restauració a Barcelona, l'any 1859, són pràcticament el tema central de confluència de la poètica de Balaguer, portada endavant fins aleshores. La primera crida per a la restauració d'aquest certamen poètic El Trovador de Montserrat la fa el 1851 des de les pàgines de *La Violeta de Oro*, revista de la Sociedad Filarmónica y Literaria, a la qual col·labora durant tres mesos. L'article es titula "Los Juegos Florales" i explica la història d'aquest certamen des de l'edat mitjana, instituit per un català, Ramon Vidal de Besalú, l'any 1323 a Tolosa. Al final de l'article hi llegim: "*la sociedad filarmónica de nuestra ciudad trata hoy de renovar estos juegos, de hacer renacer y dar nueva*

⁸⁰ Balaguer Víctor, *El Regionalismo y los Juegos Florales*, pp. 167-168

⁸¹ Prieto y Prieto Manuel, "Don Víctor Balaguer", dins: *La Asamblea Constituyente de 1869. Biografías de todos los representantes de la Nación*, op. cit., vd. p. 5

⁸² Sobre la vinculació de Balaguer amb Montserrat vd. l'article: Altés i Agiló Francesc Xavier, "Víctor Balaguer (1824-1901)" i "el Montserrat", dins *Serra d'Or* n° 505, gener 2002, pp. 38-44

⁸³ Capdevila Carles, op. cit., p. 586

*vida á esa poética costumbre de nuestros antepasados*⁸⁴. Fer la història de la restauració dels Jocs Florals de Barcelona no és el nostre objectiu⁸⁵, però el que volem subratllar és la perspicàcia de Balaguer i la seva tenacitat per aconseguir allò en què realment creia. I creu en els Jocs Florals. Tant que el 1859 es troba fent d'interlocutor amb l'Ajuntament de Barcelona per a l'organització dels primers Jocs Florals restaurats en aquesta ciutat. També és un dels set mantenidors que formen el Consistori que adjudica els premis⁸⁶.

Dit sigui, de pas, que per Balaguer el 1859 és un any neuràlgic: publica *Los Trovadors Moderns*⁸⁷, obra de recopilacions poètiques en idioma català, resposta polèmica a *Los Trovadors Nous*, que veia la llum l'any anterior a cura d'Antoni de Bofarull, amb el qual la competència es feia cada dia més accentuada. Un cop acabada la preparació i celebració dels Jocs Florals, es dedica a escriure la segona part del *Serrallonga*, però la deixa inacabada en marxar cap a Itàlia com a corresponsal d'*El Telégrafo*. Poc abans havia publicat a *La Corona de Aragón* la poesia "La Creu Roja de Savoia". En tornar d'Itàlia publica el recull de 12 poemes: *Itàlia. Col·lecció de cants sobre la guerra de la Independència Italiana*, i finalment escriu *Memorias de un liberal. Fernando el deseado*, a quatre mans amb Diego López Montenegro. Enmig de tanta activitat, els Jocs Florals el captiven: a partir d'aquest any la seva ideologia guia el camí del poeta, no obstant la direcció conservadora que altres personatges donaran al certamen. Balaguer defensa la institució i el seu ideari, fins i tot quan es distancia de l'organització dels de Barcelona⁸⁸. Promou Jocs Florals a moltes ciutats, de Catalunya i més enllà, i és convidat per molts ajuntaments. Com a floralista, el seu discurs possiblement més interessant és el dels Jocs Florals de Calataiud en 1896, dels quals és president⁸⁹. Balaguer va ser el primer Mestre en Gay Saber dels Jocs Florals de Barcelona, l'any 1861, havent guanyat tots tres premis. El 1868 és però l'any àlgid, pel que fa al nostre personatge: és l'any en el qual és president dels Jocs Florals de Barcelona i vol donar un caire especial i solemne a la cerimònia, també per celebrar-ne la decennal. Estem a les portes de la Revolució Gloriosa de setembre: malgrat això els Jocs es fan com sempre, potser amb una mica més de polèmiques. Es conviden a la Ciutat Comtal poetes provençals - els Felibres, amb els qui havia intimat poc temps abans durant el seu exili a Provença -, castellans i francesos: Fréderic Mistral, Lois Romieux, Ventura Ruiz Aguilera, Paul Meyer, Gaspar Nuñez de Arce, William Bonaparte Wyse i José Zorrilla. També es conviden escriptors de Mallorca, València i d'altres llocs del Principat. Els motius d'aquestes participacions extraordinàries és evident: convidar poetes 'germans'

⁸⁴ Balaguer Víctor, "Los Juegos Florales", dins: *La Violeta de Oro*, n°1, (1851), pp. 1-3. Aquest article està dins de la selecció de documents del llibre *La Renaixença. Fonts per al seu estudi*, op. cit., pp. 108-114. Vd. p. 113-114

⁸⁵ Per a aquest tema vd. sobretot: Josep Miracle, *La Restauració dels Jocs Florals*, Aymà, Barcelona, 1960

⁸⁶ *Jochs Florals de Barcelona en 1859*, any I de sa Restauració, Barcelona, 1859

⁸⁷ *Los Trovadors Moderns*, col·lecció de poesies catalanes composades per ingenis contemporanis, Barcelona, Libr....Salvador Manero, 1859. Vd. l'advertència del editor a p. 5

⁸⁸ Sobre aquest tema vd. Montoliu Manuel de, *La Renaixença i els Jocs Florals*, Barcelona, Ed. Alpha, 1962, p. 58

⁸⁹ "Discurso del Sr. Presidente de los Juegos Florales de Calatayud en 1896, Don Víctor Balaguer", *La Justicia*, Madrid, 1896. Vd pp. 53-134

que comparteixen les idees de pàtria del Consistori, que és segurament progressista.⁹⁰ Tota la festa pateix del clima prerevolucionari i el mateix discurs del governador civil és una provocació a la qual els membres del Consistori que parlen, responen. Ens interessa remarcar alguns punts del discurs del president, Balaguer: parla en català; fa un *excursus* sobre la història dels Jocs; respon a les polèmiques sobre la importància de la restauració dels Jocs i de la Renaixença. Aquesta última és la part més contundent del discurs: a qui acusa els jocs de tenir avorrida la llengua nacional –el castellà-, Balaguer contesta: “el castellà és idioma oficial, no nacional [...i que] el català és la llengua del cor mentre que la castellana es sols la llengua dels llavis”.⁹¹ També es desmarca de l'acusació feta als Jocs d'ésser polítics: els Jocs Florals no tenen una política de partit sinó una política de pàtria i, agradi o no, han generat la literatura catalana moderna. Altra novetat respecte a les edicions anteriors és la posada a la venda del volum relatiu a aquest any en edició econòmica, assequible per a molta més gent, amb un tiratge especial al preu d'una pesseta. El 1868, en fi, és l'any en què es premien molts autors joves, i també es presenta per primer cop Jacint Verdaguer amb “La Espanya Naixent”, una primera versió del que serà *L'Atlántida* i no rep cap premi⁹².

Com hem dit, la ideologia dels Jocs Florals guia Balaguer en la poesia i el 1866 surt un altre volum de poesies completes en català, la segona part d'*El Trovador de Montserrat*, titulada *Esperansas y Recorts*. La tercera edició d'aquest recull porta també la traducció en castellà, editada el 1868 amb el títol de *Poesias catalanas completas*, i conté un poema fonamental per la qüestió del idioma. Es tracta de “La Morta Viva”⁹³, escrita en parla provençal i que teoritza la vivacitat del català com a llengua d'expressió literària i cohesiva del sentiment nacional: si l'idioma és viu, és viva la pàtria. Porta data de 25 de juny de 1867 i és adreçada als *Felibres* Mistral i Bonaparte Wyse.

Balaguer poeta escriu per al present però també per a la posteritat. Realment era conscient, quasi de manera premonitòria, que la fama adquirida en vida s'evapora amb la mort de l'artista, i només molts anys després es recupera. “*La gloria, la verdadera gloria sólo llega después de la muerte. Quien no tenga valor para esperarla, éste, que no sea artista, que no sea poeta.*”⁹⁴

▼ Historiògraf w

Víctor Balaguer es va encarregar de la primera càtedra d'Història de Catalunya, per compte de la Societat Filarmònica de Barcelona, l'any 1852⁹⁵. Les classes

⁹⁰ *Jochs Florals de Barcelona en 1868, any X de sa restauració*, Librería de Alvar Verdaguer, Barcelona, 1868, Vd. p.17

⁹¹ “Discurso del Sr. Presidente D. Víctor Balaguer”, dins: *Jochs Florals de Barcelona en 1868*, op. cit., pp. 29-41. Vd. p. 34 i p. 35-36

⁹² *Lo Gay Saber*, 15 de maig de 1868

⁹³ Balaguer Víctor, “La Muerta Viva”, dins: *Poesias Catalanas Completas*, tercera edició, con la traducción en prosa castellana a la vista, 2 vols., La Bisbal, 1868, pp. 93-97

⁹⁴ Balaguer Víctor, “La Mujer y el Arte, Conferencia dada en el Círculo de Bellas Artes .. en la velada del 17 de febrero de 1894”, dins *Pro Patria*, p. 161-171. vd. p. 168

⁹⁵ Capdevila Carles, *Víctor Balaguer...*, op. cit., p. 584

donades en aquesta ocasió les publicarà amb el títol de *Bellezas de la Historia de Cataluña*, publicat el 1853. "Mites, llegendes, antics costums, llocs emblemàtics i la recreació d'un passat medieval, tan del gust de l'esperit romàntic, i en el cas de Balaguer adreçats a Catalunya, nodreixen aquestes primeres creacions seves i li desvetllen una consciència nacionalista, sensible vers l'admiració per les antigues grandeses de la seva terra."⁹⁶ El mateix any és nomenat, com ja hem dit, Cronista Oficial de la Ciutat de Barcelona. Per a ell resulta fonamental aclarir les bases de la història pàtria, perquè realment es pugui parlar un llenguatge comú entre erudits i poble. Per això la seva historiografia es mou també en altres terrenys: historicogeogràfic, història contemporània, història de la literatura, demostrant que els fonaments històrics subjecten molts camps de la cultura. Hem de focalitzar un pensament bàsic que, mitjançant corol·laris i mitificacions, ens portarà a una ideologia concreta balagueriana, per això, creiem oportú dedicar un apartat a perfilar la tasca històrica, o millor, historiogràfica, de Víctor Balaguer. Parlem de historiografia per obviar les moltes crítiques que s'han mogut al Cronista de la Ciutat de Barcelona, des dels seus temps fins avui. Un article recent, titulat "Víctor Balaguer i la cultura històrica dels saltataulells"⁹⁷, reuneix algunes d'aquestes crítiques, sobre les quals sovint es regeixen molts tòpics relatius a aquest autor. Una de les més dures pertany a Antoni Rovira i Virgili que, a la introducció a la *Història Nacional de Catalunya*, del 1922, es refereix als seus antecessors, Balaguer i Bofarull, respectivament com a "un literat sense disciplina històrica i un arxiver sense disciplina literària"⁹⁸. No podem negar l'evidència d'aquesta afirmació, però tampoc podem reduir el nostre camp visual, com va fer Rovira i Virgili. Mirat des del punt de vista històric del segle XXI, l'obra històrica de Balaguer té un valor científic força limitat, tanmateix, ens hem de col·locar en el seu temps i intentar fer un esforç per entendre'n l'esperit. Primerament, ja des de les primeres obres 'històriques' l'autor es protegeix contra possibles crítiques, sabent que no és un historiador escrupolós, ni vol ser-ho: la cosa més important per a ell és atreure joves i gent del poble a l'interès per la història pàtria, amb lletres majúscules. Aquest precís objectiu el declara des de les pàgines d'*Historia de Cataluña y de la Corona de Aragón* - escrit entre els anys 1860 i 1863 -: "*Sírvale de memorial para el crítico la idea de que esta obra se ha escrito para los doctos, sino para el pueblo, para encarnar más y más en ésta el espíritu catalán, para hacerle amar más y más a Cataluña[...] y para difundir entre las clases más faltas de medios el amor al país y la memoria de sus glorias pasadas.*"⁹⁹ Però ja el 1853, en recopilar les quaranta classes previstes d'història de Catalunya, comissionades per la Societat Filharmònica de Barcelona, havia afirmat que "*la historia grave, seria, la historia que se nutre de las crónicas, y se alimenta de los pergaminos [...] no se ha hecho para mí. Se necesitan para ella talentos que yo no poseo, estudios a que no me hallo en el caso de poderme entregar[...] y la cabeza nevada de un anciano, no el corazón*

⁹⁶ Miralles Enrique, "Víctor Balaguer: una biografía", dins: *Actes del Col·loqui sobre Romanticisme, Vilanova i la Geltrú, 2,3 i 4 de febrer de 1995*. Biblioteca Museu Balaguer, Vilanova i la Geltrú, 1997, pp. 421-438. Vd. p. 423

⁹⁷ Grau Ramon, "Víctor Balaguer i la cultura històrica dels saltataulells", dins: *Víctor Balaguer. Romàntic i Liberal*, "L'Avenç..", op. cit., pp.27-35

⁹⁸ Id. P. 27

⁹⁹ Balaguer Víctor, *Historia de Catalunya y de la Corona de Aragón*, 5 vols, Barcelona, Librería de Salvador Manero, 1860-1863. Vd.: vol. 5, p. 842

ardiente y entusiasta de un joven."¹⁰⁰ Amb aquestes afirmacions, de períodes diferents, tenim pràcticament el perfil del Balaguer historiògraf, que segueix unes directrius ja subratllades a propòsit dels drames històrics, dels poemes i també de la política. La disciplina històrica, *magistra vitae* per antonomàsia, és segurament la més apta per a la corroboració i justificació de les idees que suporten la ideologia de Balaguer, en tots els camps d'acció. Per això ell comença fent la història i historiografia de Catalunya tenint com a mestres Feliu de la Peña, Pau Piferrer, Pròsper de Bofarull, el seu nebot Antoni de Bofarull, Jaume Tió, Lluís Cutchet, i altres. Segons Ramon Grau, Balaguer fa de pont entre generacions i "proclamà el seu deute amb Pròsper de Bofarull i l'escola erudita i establí la continuïtat entre l'esforç anterior, el de la penetració arxivística, i el nou, orientat a la difusió social dels coneixements assolits. [...] Els títols inaugurals de la seva historiografia [...] responen al mateix paradigma romàntic i es presenten més explícitament com una contribució a l'autognosi de la societat catalana moderna."¹⁰¹ D'aquí el caràcter absolutament didàctic de les obres. Per altra banda, és conscient que la seva empresa no va més enllà de la divulgació, i que l'exactitud científica és una fita que no li pertoca, ja que el 1878 afirma - al pròleg a la *Historia de Villanueva y Geltrú* de Josep Coroleu, o sigui 25 anys després de la publicació de *Bellezas de la historia de Cataluña* - que la història de Catalunya, amb sentit crític, no s'ha escrit encara. Són interessants alguns judicis sobre la història que el Cronista de la ciutat de Barcelona deixa anar al llarg d'aquest pròleg, que acaba: "*La historia de Cataluña, es decir la de los catalanes, no se escribirá hasta que autores de elevadas miras y extensos horizontes, como Coroleu y otros que conozco y citar pudiera, hayan escrito la de las poblaciones mas importantes del Principado por lo menos.*"¹⁰².

L'intent de Víctor Balaguer d'endreçar, divulgar i popularitzar la història de Catalunya no es limita a la pura història i d'aquí la major part de les crítiques que hem dit que va engendrar la seva obra. Cada personatge i cada episodi rep un tractament exhaustiu, sovint quasi novel·lat, a fi de fixar-los a la ment dels lectors. El seu objectiu és "*dar á conocer los principales períodos y hechos culminantes de la historia catalana, harto desconocida y descuidada entonces. [...] se limitó á trazar cuadros á grandes razgos y 'dramáticamente', como se decía entonces [...]*"¹⁰³. Per aquest motiu podríem individuar 4 tipus d'obres historiogràfiques dins de la extensa producció literària de Balaguer: una primera categoria seguiria la línia mestra, o sigui la història, en específic la catalana; una altra, la història dels monestirs i de les llegendes a ells lligades; una tercera es refereix a la història dels trobadors, de llurs llegendes i de la seva utilitat; finalment trobem les obres de reflexió historiogràfica coetània a l'autor, com per exemple, les publicacions relatives a la guerra d'Àfrica, a la guerra d'Independència italiana, o la nomenclatura dels carrers de Barcelona. Farem un *excursus* dels títols més significatius.

¹⁰⁰ Balaguer Víctor, *Bellezas de la Historia de Cataluña*, Lecciones pronunciadas en la Sociedad Filarmónica y literaria de Barcelona. 2 Vols., Barcelona, Impr. De Narciso Ramírez, 1853.

¹⁰¹ Grau Ramon, "Víctor Balaguer i la cultura històrica dels...", op. cit., p. 29

¹⁰² Balaguer Víctor, "Prólogo", dins: Coroleu José, *Historia de Villanueva y Geltrú*, op. cit., p. XV.

També vd. pp. X-XIV.

¹⁰³ Prieto y Prieto, *La Asamblea Constituyente de 1869. Biografías de todos los diputados...*, op. cit., p. 4

Dins del primer grup entren aquelles obres que es proposen l'objectiu de fixar l'evolució de la història i de les institucions catalanes des dels temps de l'antiga Corona d'Aragó. Primera en ordre cronològic, *Bellezas de la Historia de Cataluña*, del 1853; *Historia de Cataluña y de la Corona d'Aragón*, voluminosa obra en cinc toms; *Instituciones y Reyes de Aragón*, publicada el 1896 en un volum. Pertany a aquest grup també *Estudios históricos y políticos*, del 1876, que recull diversos episodis relatius a personatges il·lustres. Es tracta de publicacions que responen perfectament a la declarada intenció d'apropar el poble a la història del país, en una línia que privilegia la narració històrica respecte a la documentació arxivística. Tota aquesta teoria, que pot semblar ben lluny de la vida del dia a dia, tant en els temps de Balaguer com avui, la té a la vista qualsevol persona que es passegi per la Ciutat Comtal, ja que la trobarà cisellada en marbre per tot l'Eixample. De fet, Balaguer va rebre l'encàrrec per part de l'Ajuntament, en qualitat de Cronista Oficial de la Ciutat, de substituir els números que Cerdà havia assignat als carrers del nou nat Eixample – projecte de gran modernitat –, amb noms. Evidentment, no perd l'ocasió de posar el seu segell amb una intuïció molt encertada: "a la vista de la trascendencia de l'encargo, buscó un sistema y una idea[...] hacer del bautizo una lección permanente de historia de Cataluña. Acto seguido, lo razonó en un libro fundamental, aún hoy"¹⁰⁴. El llibre que recull totes les propostes de noms per al nou barri de la ciutat, alguns descartats, és *Las Calles de Barcelona*, publicat per primera vegada el 1865 i que l'autor presenta com a "complemento de la Historia de Cataluña". Balaguer justifica tots els noms proposats a l'atenció de l'Ajuntament de Barcelona, i n'argumenta els significats. Per exemple, quan parla del carrer Provença, diu: "Al aconsejar al Excmo. Ayuntamiento que pusiese semejante nombre á esta calle, tuvimos en cuenta recordar que un día había estado unida la Provenza á Cataluña por un lazo fraternal, cuando se efectuó el casamiento de su condesa Dulce ó Dulcia con nuestro conde de Barcelona Don Ramón Berenguer [...]"¹⁰⁵. Així queden explicats -a guisa de testament ideològic de Balaguer per a la posteritat- els orígens de Catalunya, la màxima expansió dels seus territoris (Sardenya, Nàpols i Sicília) i les biografies de personatges de relleu respecte a la història o cultura catalanes al llarg dels segles. El llibre inclou un mapa de la ciutat.

Les obres dedicades als monestirs catalans segueixen el mateix corrent, a mig camí entre llegenda i historiografia, i tenen la pretensió de segellar la unió mística del poble català amb els llocs de major culte, començant per Montserrat. *Montserrat. Recuerdos tradicionales e históricos de este santuario y montaña*, publicat l'any 1852, és testimoni de la vinculació de Balaguer amb aquest monestir i, alhora, es proposa d'estendre el mateix lligam a tot el poble català mitjançant la descripció del lloc físic i de les llegendes a ell lligades. Més endavant escriurà *Guía de Montserrat y de sus cuevas* (1857), que pertany a una sèrie de guies d'excursions, totes amb la finalitat didàctica, de la qual hem parlat llargament, de completar amb una descripció del territori uns

¹⁰⁴ Permanyer Lluís, "El Bautizo de Balaguer fue censurado", dins: *La Vanguardia*, del 12-4-98.

¹⁰⁵ Balaguer Víctor, *Las Calles de Barcelona, en 1865*. (Complemento de la Historia de Cataluña), Madrid, 1888. Vd. p. 460

coneixements de tipus historiogràfic. *Las ruinas de Poblet*, publicat el 1885, s'afegeix a aquestes guies.

El tercer grup d'obres seria aquell dedicat a compondre una història dels trobadors. Balaguer va viure alguns períodes a Provença i va recollir material per escriure la que serà la *Historia política y literaria de los Trovadores*, obra publicada en sis volums els anys 1878-1879. La raó d'aquest interès rau en la convicció que la literatura catalana és filla de la provençal i que, doncs, els trobadors són els avantpassats del poeta modern a Catalunya, en el segle XIX. Per això resulta fonamental per a Balaguer fixar uns punts de sortida a través de la localització de personatges concrets i donar-los a conèixer al gran públic. Segurament aquest tipus de publicació, com aquelles relatives als monestirs, no són històriques, pròpiament dites fora del pensament de l'autor.

L'últim grup d'obres és, probablement, el més interessant des del nostre punt de vista actual. Si per a les obres dedicades a les antigues institucions catalanes Balaguer és poc documentat, segons la crítica, i modifica fets i personatges per raons que es poden imputar a la ignorància de les fonts, per a les obres que parlen de fets coetanis dels quals el mateix autor es pràcticament protagonista, no es pot parlar de desconeixement sinó més aviat de manipulació de la història. Dues són les situacions a què ens referim: la guerra d'Àfrica i la d'Itàlia. En el primer cas Balaguer és molt proper als generals que fan la guerra, especialment a Prim i O'Donnell. Parlarem més avall de l'intent de mitificació de la figura de Joan Prim, per part del seu biògraf, i ens fixarem en el quadre que ens ofereix de la guerra en si, i dels voluntaris catalans de retorn de Tetuan. Alguns crítics afirmen que sobre aquest tema Balaguer ha escrit les pàgines menys felices de tota la seva obra. Un altre cop ens hem de situar en el context: *Jornadas de Gloria o los Españoles en África*, publicat en dos toms, és, segons Albert Garcia Balañà, la "*contribució [de Balaguer] a la 'febre africanista' que aleshores envai la Catalunya urbana.*"¹⁰⁶ Realment, els tons exaltats, l'enaltiment de figures de primera línia i les lloances dels voluntaris catalans donen una imatge de Balaguer fill del seu temps, però lluny de la modernitat que, per altra banda, manifesta en diferents ocasions. No és ell sol: altres intel·lectuals actuen en aquesta direcció: és el cas de Fortuny que pinta el quadre *La Batalla de Tetuan* i de Anselm Clavé, que compon una de les seves més conegudes peces de cant coral, *Los nets dels Almogàvers*.¹⁰⁷

La segona situació històrica, la guerra d'Independència italiana, ocupa Balaguer al llarg de molt de temps, ja que és un dels temes més explotats dins de la seva ideologia, i genera diverses obres de diferents tipus. Itàlia representa, en aquest moment, un ideal de llibertat compartit per molts intel·lectuals, no solament espanyols. Hem parlat ja ràpidament de les implicacions polítiques i poètiques, però aquí ens interessen dos publicacions en prosa, distanciades en el temps, sobre el tema: *Anales de la guerra de Áustria, Italia y Prusia*, del 1866 i *Mis Recuerdos de Italia*, del 1890. El primer està escrit amb l'entusiasme i l'afany del cronista. Es tracta d'un llibre útil per resseguir els fets del

¹⁰⁶ Garcia i Balañà Albert, "El primer Balaguer o la temptativa populista a la Catalunya liberal (1858-1869)", dins: *Víctor Balaguer. Romàntic i liberal, op.cit., pp. 36-41*. Vd. p. 37

¹⁰⁷ Virella i Bloda Albert, "Víctor Balaguer i Vilanova i la Geltrú...", op. cit., p.11

Risorgimento, però també per conèixer les biografies dels molts personatges que hi van prendre part. Destaquen les figures de Víctor Manuel, de Garibaldi i del general Cialdini. En el segon llibre, els fets relatats són completats amb retrats de particulars, però la cosa que salta a la vista és l'intent de mitificació dels fets històrics, en els quals l'autor ha participat personalment. Probablement la gran diferència de temps entre els fets explicats i la publicació del text, ofereix a l'autor l'ocasió de transfigurar i adornar les situacions. També en aquest escrit, guanyen relleu algunes figures, sobretot en la part dedicada al viatge dels diputats a Itàlia per recollir Amadeu de Saboya, duc d'Aosta, elegit pel parlament espanyol, rei d'Espanya el 1870.

▼ Polític w

Polític, Balaguer ho ha sigut sempre, gràcies a les seves idees liberals, que mai s'ha callat, i al seu compromís a favor de Catalunya. Amb 42 anys afirmava: "En política, en història, en literatura, tot lo meu obeeix á un pensament general, y á aquest ho subordino tot."¹⁰⁸ I realment si recorrem la seva bibliografia i les seves actuacions trobarem aquell *fil rouge* del que hem parlat al començament d'aquestes pàgines. Així i tot, hem d'aclarir que quan parlem de la faceta política de Don Víctor al·ludim a les seves actuacions com a home de partit, i, en concret, del Partit Progressista. També hem d'ajornar les afirmacions de Joan Palomas i Montserrat Bravo - capdavanters dels estudis sobre la política de Balaguer - que en 1992 afirmaven que Balaguer era prou conegut com a literat però poc com a polític¹⁰⁹. Deu anys després, diríem que, més aviat, la situació s'ha capgirat: aquesta activitat és la que ha atret més recercadors i ha engendrat més publicacions al llarg de l'últim decenni, mentre el literat pateix una situació de congelació. Gràcies als estudis de Josep M. Fradera, Albert Garcia, Rogelio López, Joan Palomas, Jaume Santaló, Albert Virella, avui en dia, som conscients "que Balaguer va desenvolupar càrrecs de primer ordre en la política estatal, al llarg d'un període de més de 25 anys. [...] que] dins de l'àmbit espanyol fou el català amb la carrera política més llarga i fructífera de tot el segle XIX."¹¹⁰

La carrera política de Balaguer comença a la dècada dels anys 50-60. Va ser durant el bienni progressista (1854-1856) i els anys de la Unió Liberal d'O'Donnell (1858-1863), quan Balaguer es va guanyar un lloc com a home públic, combinant política progressista i producció literària sovint de forma integrada..¹¹¹ De fet, hem vist que fins i tot les pàgines del diari *La Corona de Aragón* serveixen al seu director per fer propaganda de les idees del Partit Progressista, que encaixen perfectament, almenys en aquests primers temps, amb les seves. Pel que fa a les peces literàries passa el mateix: "Balaguer fa política amb la literatura i fa política pura i simple, això és cert."¹¹² Però, el seu

¹⁰⁸ Balaguer Víctor, *Esperansas y recorts*, Imprempta Jaume Jepús, Barcelona, 1866, vd. p. 7-8

¹⁰⁹ Palomas Joan – Bravo Montserrat, "Víctor Balaguer, la diputació catalana i la lluita pel proteccionisme (1881-1890)", dins: *Recerques*, 25, 1992, pp. 32-52. Vd. p. 37

¹¹⁰ Santaló i Peix Jaume, "Víctor Balaguer: vers una biografia política". Dins: *Ultramar. Política de Víctor Balaguer i progrés per a Vilanova i la Geltrú*. Biblioteca Museu Balaguer, 2000, pp. 25-37." Vd. p. 26

¹¹¹ Santaló i Peix Jaume, *Víctor Balaguer ...*, op. cit.. Vd. p. 28

¹¹² Fradera Josep M., *Visibilitat i invisibilitat...*, op. cit., p. 20

debut com a home del partit té lloc el 1854, quan esclata la Revolució: “después de una intensa y prolífica carrera en Barcelona, donde obtiene el grado de bachiller en jurisprudencia –fundamental para su futura actividad como mediador- y donde se dedica al periodismo, que nunca dejará de cultivar después de su frustrado intento de triunfar en el ambiente literario de Madrid en los años 45-46 –lo que le permitió establecer los primeros contactos personales en esta villa.”¹¹³ El mateix any, participa en el pronunciament del general O'Donnell contra el govern de Luis Sartorius, i tres anys després, el 1857, compta entre els directius del partit i signa el manifest electoral per la presentació com a candidats per Barcelona d'Espartero, Prim i Madoz.¹¹⁴ En aquest període coneix el general Joan Prim i Prats, figura de primera categoria del partit i, per a Balaguer un amic sincer, fins a la mort del primer. A Prim Balaguer li dedicarà una biografia, l'any 1860¹¹⁵, amb la clara intenció de rescatar la imatge del general – debilitada pels fets del 1843 a Barcelona –, arran de les operacions de la guerra d'Àfrica. “Balaguer havia cuinat una imatge política de Prim –i per extensió del progressisme català– que emfasitzava les seves arrels i connexions populars i plebees, la seva condició de cabdill natural d'una milícia de civils, que, al Marroc com a Catalunya, lluitava per una pàtria que era sinònim de llibertats.”¹¹⁶ Així i tot, el propòsit de Balaguer en escriure aquesta biografia són declaradament imparcials i objectius: “No es el progresista quien escribe hoy la vida de Prim, es el cronista”¹¹⁷. La compenetració amb Prim arribarà al seu apogeu els anys 69-70 i, sobretot, amb la qüestió de l'elecció del nou monarca per a Espanya¹¹⁸. Amb Prim, Balaguer compartia la idea de monarquia constitucional i liberal, com a projecte superior. Al pròleg que va escriure Balaguer a la *Història de Vilanova*, de Josep Coroleu, l'any 1878, afirma ser *monárquico y constitucionalista* i reivindica el manifest del 9 de setembre de 1872, adreçat als electors de Vilanova, on explicitava el seu ‘credo’.¹¹⁹

El 1865 “havent intervingut en la fracassada conspiració del general Prim, hagué de fugir a França, on visqué fins al desembre del '67.”¹²⁰

La fase política més estudiada i més important de Balaguer és a partir de la seves actuacions durant la Revolució de Setembre del 1868. “Membre del Partit Progressista, Víctor Balaguer entrà en la política d'àmbit estatal arran de la Revolució de setembre de 1868, sota la tutela del general Prim i el mestratge de Pascual Madoz, dues de les figures cabdals del progressisme català i

¹¹³ López Blanco Rogelio, “Víctor Balaguer y la articulación de los intereses catalanes en el mercado político-administrativo madrileño durante la primera etapa de la restauración”, dins: *Ultramar. Política de...*, op. cit., pp. 39-87 Vd. p. 43 i nota 9

¹¹⁴ Virella i Bloda Albert, *Víctor Balaguer i Vilanova i la Geltrú*, op. cit., Vd. p. 8

¹¹⁵ Balaguer Víctor, *Prim. Vida militar y Política de este General*, Barcelona, D. I. Lopez Bernagosi, 1860

¹¹⁶ Garcia i Balañà Albert, “El primer Balaguer o la temptativa populista a la Catalunya liberal (1858-1869)”, dins: *Víctor Balaguer. Romàntic i liberal*, op.cit., pp. 36-41. Vd. p. 38

¹¹⁷ Balaguer Víctor, *Prim. Vida militar y Política...*, op. cit., p. 2

¹¹⁸ Sobre aquest tema l'estudi *Balaguer i Itàlia*, per Joan Palomas i Marina Cuccu, en curs de publicació.

¹¹⁹ Coroleu José, *Historia de Villanueva y Geltrú, por...*, con un prólogo del Exmo. D. Víctor Balaguer..., Villanueva y Geltrú, Est. Tip. De José A.Mila, 1878, p. X

¹²⁰ Llorens Montserrat, *Víctor Balaguer i Cirera (1824-1901)*, op. cit., p. 400

espanyol a l'època."¹²¹ La tutela d'aquests dos personatges, encara que segurament important i profícua per Balaguer, s'acabarà al final de 1870 quan ambdós nùmens moren: Madoz de malaltia, i Prim assassinat, just a la vigília de l'arribada del rei Amadeu a Espanya. A l'amistat amb Prim es deu també l'ingrés de Balaguer en l'Ordre de la Maçoneria, al grau 33°, el màxim, des de 1868¹²². Pràcticament tots els directius del Partit Progressista pertanyien a aquesta societat secreta. És més, l'ésser maçó era gairebé una *conditio sine qua non* per a un polític durant aquest període, però va crear no pocs problemes alhora de sebolir el cos de Balaguer, l'any 1901, en terreny consagrat al cementiri de Vilanova, com hem vist¹²³.

El 1869 es presenta com a candidat a diputat pel districte de Manresa - que incloïa també el districte de Vilanova - i és elegit amb 24.000 vots en les primeres eleccions generals.¹²⁴ Es tracta del gran pas a la política d'estat i amb això la possibilitat de fer ressonar més fort i més potent la veu a favor de Catalunya. De fet, aquell mateix any es trasllada, de forma gairebé permanent, a Madrid, al carrer de la Salud, n° 13, altrament conegut, com el "*consolat català a Madrid*" en virtut del fet que l'accent català era la millor targeta de visita per accedir a Balaguer.¹²⁵ La seva llarga i fructífera carrera política, a partir d'aquesta data, es desenvoluparà sempre sota l'ègida del partit, però sempre amb la preservació de les seves idees personals.¹²⁶ I no obstant les moltes crítiques que se li van fer d'allunyament de la política catalana, amb el conseqüent decaïment en l'oblit, els estudis més actuals han evidenciat un Balaguer protector del interessos catalans i vilanovins¹²⁷, lligat a les grans famílies emprenedores del segle XIX, el gran gestor i mediador de la política catalana a Madrid. També "va impulsar importants actuacions en projectes culturals i educatius de gran volada per a la seva època. Arxius, museus, biblioteques, patrimoni monumental, difusió cultural adreçada al gran públic constitueixen importants vies d'actuació de Balaguer, que van estretament lligades a la seva proposta educativa."¹²⁸ A partir de 1871 és diputat per Vilanova, i durant 25 anys, fins al 1889, quan esdevé senador vitalici.¹²⁹ De fet, Albert Virella fixa el primer contacte oficial amb aquesta població el 6 de juny de 1864, quan Balaguer és president del Cercle Barcelonés, i es troba amb la coral de L'Unió Vilanovesa, formada per gent modesta i treballadora. Es tracta d'un episodi amb "tot el sabor líric i romàntic de l'època", que sembla quasi una

¹²¹ Santaló i Peix Jaume, *Víctor Balaguer: vers una biografia política*, op. cit., vd. p. 28

¹²² Contreras de Diego Eduardo, *Anuario Masónico Universal para el año 1886*, Madrid, Est. Tip. Del Gran Oriente de España, 1885. Vd. p. 62

¹²³ Virella i Bloda Albert, op. cit., vd. p. 38

¹²⁴ Miralles Enrique, "Biografia", op. cit. P. 32

¹²⁵ Queralt del Hierro Mª Pilar, *Balaguer*, op. cit., p. 20

¹²⁶ Fradera Josep M., *Visibilitat i invisibilitat...*, op. cit., p. 26

¹²⁷ Sobre aquesta estreta relació vd. els estudis: Raimon Soler, "La Vilanova ultramarina i industrial: el paper del indiano en el bastiment d'una ciutat industrial", i Garcia Balañà Albert, "Els altres 'Misteris' de Vilanova: treball i política a la primera industrialització vilanovina (1851-1871)", dins: *Ultramar. Política de V. Balaguer...*, op. cit., respectivament pp. 89-102 i pp. 103-155; també Virella i Bloda Albert, *Víctor Balaguer i Vilanova...*, op. cit.

¹²⁸ Palomas Joan, "La proposta educativa de Víctor Balaguer (I-II)", dins: *L'Hora del Garraf*, 21 i 28 de setembre del 2001.

¹²⁹ Sobre la carrera política de Balaguer Vd. Joan Palomas, "Diputat Revolucionari. Senador Vitalici: l'actuació parlamentària de Víctor Balaguer", dins *Actes del Seminari Víctor Balaguer, Vilanova 23-24 de maig de 2001*, en curs de publicació

premonició.¹³⁰ El compromís amb Vilanova, i les seves famílies més potents, durarà tota la vida i portarà molts beneficis a la vila, gran part dels quals gestionats pel Balaguer. Un exemple que val per tots: les gestions, començades l'1 de desembre de 1876, per a la concessió, a Francesc Gumà i Ferran, per construir el ferrocarril Valls – Vilanova - Barcelona, sense subvencions estatals.¹³¹

Resumirem amb les paraules de Jaume Santaló la crònologia dels càrrecs més important coberts per Balaguer a la capital: “Un cop Balaguer va fer el salt a la política estatal amb la Revolució de setembre de 1868, la profusió de càrrecs que va desenvolupar és aclaparadora i dona una clara mostra de la seva llarga i influent carrera política. Cronològicament va ser: director general de Estadística (1869); director general de Comunicacions (1871); ministre d'Ultramar (1871); ministre de Foment (1872); president del Tribunal de Cuentas del Reyno (1874); novament ministre d'Ultramar (1874); president del Consejo de Instrucción Pública (1882); president del Consejo de Estado (1883-1885); president del Consejo de Filipinas y Posesiones del Golfo de Guinea (1885); vicepresident del Congrés dels Diputats (1886); ministre d'Ultramar (1886-1888) president del Consejo de Ultramar (1886-1889) i, novament, president del Consejo de Filipinas y Posesiones del Golfo de Guinea (1894-1895).”¹³² Realment pocs homes polítics poden presumir d'un currículum tan excepcional, a més a més si considerem que, en Balaguer, l'activitat política es veu suportada, en tot moment, per la literària, i que a vegades no és necessàriament política.

El període de la Restauració és considerat l'apogeu polític balaguerià: “Durant el Sexenni (1868-1874) arribarien els càrrecs estatals i la notorietat pública a escala espanyola. Però el vertader zenit polític de Víctor Balaguer correspon al període de la Restauració, a partir de l'any 1876 fins la seva retirada [...]”¹³³ Joan Palomas ha estudiat en detall aquest període i la ideologia política del nostre personatge, individuand-ne els “quatre grans eixos: liberalisme, proteccionisme, qüestió catalana i qüestió d'Ultramar”¹³⁴. Aquests eixos representen el fil conductor de tota la seva evolució política, que es concreta especialment en el període 1876-1889. I, més avall, descriu un Balaguer “esquerrà que reclama l'esperit de la revolució del 1868 (<Señores Diputados, los que nos sentamos en estos bancos somos los vencidos del 30 de Diciembre; somos los partidarios y defensores de la revolución de Setiembre>) i que es col·loca a l'avantguarda liberal.”¹³⁵ La Corona d'Aragó és, històricament, la referència més constant en la ideologia de Balaguer com a precedent de monarquia constitucional, anterior fins i tot a la institució del Parlament anglès, i model per al present i futur.

¹³⁰ Virella i Bloda Albert, *Víctor Balaguer i Vilanova i la Geltrú*, op. cit., p. 7

¹³¹ Virella i Bloda Albert, *Víctor Balaguer i Vilanova i la Geltrú*, op. cit., p. 20 i també: Altadill i Giner Miquel, *Francesc Gumà i Ferran. (1833-1912), 'RETRAT 11'*, Ajuntament de Vilanova i la Geltrú, 1999, p. 8

¹³² Santaló i Peix Jaume, *Víctor Balaguer: vers una biografia política*, op. cit., p. 25, nota 1

¹³³ Santaló i Peix Jaume, *Víctor Balaguer: vers una biografia política*, op. cit., p. 28

¹³⁴ Palomas Joan, “La ideologia política de Víctor Balaguer a la Restauració”, dins: *Actes del Col·loqui sobre Romanticisme...*, op. cit., pp. 511-519, vd. pp. 511-512

¹³⁵ Palomas Joan, “La ideologia Política de Víctor Balaguer a la Restauració”, dins: *Actes del Col·loqui sobre Romanticisme...*, op. cit., pp. 511-519, vd. p. 514

Totalment rescatada d'aquella mirada miop a la que havia hagut de sotmetre's, fins a fa tot just deu anys, la figura de Balaguer polític apareix avui en tota la seva complexitat i interès. Molts històrics topen amb aquest personatge sense quasi conèixer-lo i acaben aclaparats per les seves actuacions de gran mestre de la política. Segons Albert Garcia "Balaguer fou, successivament però també alhora, propagandista liberal, estrateg del Partit Progressista (a Catalunya i a Espanya), defensor dels 'interessos provincials' (els aranzelaris, els primers), exemple d'eficaç llobyst de diverses causes i home clau en la gestió d'alguns afers ultramarins [...] Precisament, aquesta indiscutible ubiqüitat pública de Víctor Balaguer, [...] fa de la biografia d'aquest personatge una pedra de toc potencial a l'hora de llegir la política catalana de la segona meitat del vuit-cents."¹³⁶

Marina Cuccu
Febrer de 2003

¹³⁶ Garcia Balañà Albert, *El primer Balaguer o la temptativa...*, op. cit., p. 36

BIBLIOGRAFIA

-Gras i Elias Francisco, "En Víctor Balaguer", dins: *Siluetes de escriptors catalans del segle XIX*. Barcelona, Biblioteca Popular de "L'Avenç", 1909, pp. 65-84. Vg. p. 84

-Miralles Enrique, *Cartas a Víctor Balaguer*, Puvill Libros, Barcelona, 1995, pp. 54-84

-[Balaguer Víctor], *Pepin el Jorobado*. Drama histórico. En cuatro actos dividido en seis cuadros. Por un joven catalan, Barcelona. Imprenta de Ignacio Oliveras, 1841. El llibre té un total de 69 pàgines i no hi ha cap pròleg. Hi apareixen 16 personatges majors i seguit.

-Queralt del Hierro Maria Pilar, *Balaguer*. Col·lecció "Gent Nostra" n° 29, Edicions de Nou Art Thor, Badalona, 1984, p. 3

- "Don Víctor Balaguer", a *El Museo Universal*, n° 45, Madrid, 7 de noviembre de 1869. Año XIII, pp. 355-356. p. 355

Balaguer Víctor, "Notas de mi vida", dins: *Boletín de la Biblioteca-Museo-Balaguer*, Época 3ª, Año I., núm 6, pp. 2; 6.

- "Don Víctor Balaguer", dins: *La Asamblea Constituyente de 1869. Biografías de todos los representantes de la Nación, con un prólogo y bajo la dirección del reputado escritor liberal y conocido periodista D. Ángel Fernández de los Ríos, redactadas por: Manuel Prieto y Prieto y otros distinguidos escritores. Ilustradas con los retratos en fotografía de los señores diputados*. Madrid, Imprenta de Tomás Rey y Compañía, 1869, pp. 3-12, p.3

- Capdevila Carles, "Figures del Renaixement de Catalunya: Víctor Balaguer", dins: *Revista de Catalunya*, Any I, núm 1, desembre, 1924, pp. 576-592",

-Antolin Faraldo, "Una opinion literaria y filosófica", dins *El Genio*, n°3, 27/10/1844. I també: Id., "Nuestra Bandera literaria", dins *El Genio*, n°19, 1/2/1845; n° 11, IIª época, 20/7/1845; i n° 13, .7/8/1845.

- Marfany Joan L., "Víctor Balaguer i els Jocs Florals", dins : *L'Avenç*, n° 262, octubre 2001, pp. 63-68. Vd. p. 65

-Miracle Josep, *La Restauració dels Jocs Florals*. Barcelona, Aymà, 1960. Vd. p.286-290, i facsímil a p. 145.

-Prieto, "Don Víctor Balaguer", dins: *La Asamblea Constituyente de 1869. Biografías de todos los representantes ...*, op.cit, p. 5

-Balaguer Víctor, *El Regionalismo y Los Juegos Florales*. Madrid, 1897